

การศึกษาวิเคราะห์นิทานชาวไทยของ

วรรณกรรมพื้นบ้านเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งของสังคม ที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่ง ไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง เพราะนอกจากจะให้ความบันเทิงแล้ว วรรณกรรมพื้นบ้านยังเปรียบเสมือนกระจกเงาที่ สะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ ความนึกคิด ความเชื่อ ประเพณี และค่านิยมของกลุ่มชนผู้เป็นเจ้าของ วรรณกรรมนั้นอีกด้วย

นิทานชาวไทยของซึ่งถ่ายทอดโดยชาวไทยของ จึงสามารถสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ ประเพณี และค่านิยมของชาวไทยของ ในจังหวัดลำพูน ภายในขอบเขตที่เนื้อหาของนิทานจะ ครอบคลุมหรือพาดพิงไปถึง การศึกษานิทานชาวไทยของครั้งนี้พบว่า นิทานชาวไทยของสามารถ สะท้อนให้เห็นสภาพสังคมของชาวไทยของในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ชีวิตความเป็นอยู่ นิทานชาวไทยของสะท้อนภาพชีวิตความเป็นอยู่ทางด้านต่างๆ ได้แก่

1.1 อาชีพ สังคมของชาวไทยของเป็นสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมเล็กๆ มีชีวิตความเป็นอยู่ ก่อนข้างเรียบง่าย และการประกอบอาชีพต่างๆ ของชาวไทยของเป็นเพียงเพื่อการยังชีพมากกว่าเพื่อต้องการสร้างฐานะให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง อาชีพที่เป็นภาพสะท้อนจาก นิทาน ได้แก่อาชีพต่างๆ ดังนี้

1.1.1 การทำนา การทำนเป็นอาชีพหลักของชาวไทยของ ผู้ที่ออกไปทำนามีทั้งผู้หญิง และผู้ชาย นิทานชาวไทยของที่สะท้อนอาชีพการทำนาได้แก่เรื่อง

เรื่องสองผัวเมีย

สองโศมณังใจผู้กัณใจเป็นคิดกัน เป็นป่าดงป่าเถิงกัน บมี ข้อคิดข้อแย้งปามี ที่นี้ก่อเป็นชวานาไปเหยยะนา มีควายโศหนึ่งไว้ใส นาคอยู่ต่อมาได้ลูกมานึงคน อายุในราวสักสามขวบไปเหยยะนาข้าว... โศมันก่อภาวนาวา ขอเห่อโธนาได้หอบก่ายเป็นสองหอบ จากโธสอง หอบ ก่ายเป็นสี่หอบ คำมาหลับ แจ้งมาก่อจะไปใส่นาคำหันไปโธนา นาคแล้วหมดเจ้าแล้วปีกมา....

สองสามีภรรยาเมียอาชีพทำนา ด้วยบุญกุศลที่ภรรยานำข้าวที่หุงไว้ตักบาตรพระ จนหมดวันรุ่งขึ้นหลังจากที่สามีไถนา กลับมาก็ปรากฏมีข้าวเต็มยุ้งฉาง

เรื่องพี่เขยกับน้องเมีย

พี่เขยกับน้องเมียจะเย่นา ก่อเตงคังควาย มันเอาน้องเมียไปจัก

สายคังควาย จะเตงคังควายเนาะ....

ครอบครัวหนึ่งมีอาชีพทำนา พี่เขยกับน้องเมียออกไปทำนาตามปกติ ทั้งสองเตรียมควายเพื่อที่จะไปไถนา

1.1.2 การทำไร่ นอกจากการทำนาแล้ว ชาวไทยของบางส่วนจะประกอบอาชีพทำไร่ ซึ่งการทำไร่ของชาวไทยของนั้น จะเริ่มตั้งแต่การถากถางพื้นที่ที่มีวัชพืชเพื่อเตรียมพื้นที่ นิทานชาวไทยของที่สะท้อนอาชีพ การทำไร่ ได้แก่เรื่อง

เรื่องไอ้ขี้หูด

ไอ้ขี้หูดแสนเป่า พะยาเจ้าเมืองบ่าเพออยู่บ้านอยู่จองไล่หนีไป
อยู่ปุ่นเทิงไม้คนเดว ที่วันคังมันไปฟันไฮ้ จะไปใส่บ่าโค่บ่าแดง
ไปฟันแล้วกินข้าววาง ลองไปผ่อ โหเก้าไม้เตมันลุกขึ้นมา เหมินเก่าหมด.....

ไอ้ขี้หูด เป็นชายที่เป็นโรคผิวหนังถูกเจ้าเมืองรังเกียจไล่ออกจากเมือง ไอ้ขี้หูดจึงออกไปทำไร่ปลูกพืชผักเผงแดงกวาเพื่อการยังชีพ

1.1.3 การจับปลา เนื่องจากพื้นที่ในจังหวัดลำพูน อุดมไปด้วยห้วยหนองคลองบึง อาชีพที่ชาวไทยของนิยมทำอีกอาชีพหนึ่งคือ การจับปลา การจับปลาของชาวไทยของบ้างก็เพื่อการค้า แต่ส่วนใหญ่แล้วมักจะจับปลามาเพื่อใช้ประกอบอาหารในครัวเรือน นิทานชาวไทยของที่สะท้อนอาชีพการจับปลาได้แก่เรื่อง

เรื่องไข่ฟ้า

ป้อจายคนหนึ่งเป็นว่า "ไอ้คู้กะตะ" แปลว่าคนตุ๊กคนยาก
 บ่ามีป้อ บ่ามีแม่ ไปเฮ่วขอทานเต็งวันเต็งวัน แล้วมีวันหนึ่งไปหัน
 เป็นกินแก้วป่า ใล่อยากกินแก้งป่า ก้อเลยตามเป็นว่า.....
 "ลุงป่าเน่เป็นเอาหยังใดกันมา เป็นเอาดีไหนมา"
 ลุงนั้นกำบอกว่า
 "เป็นเอาไข่ไปใส่น้ำเม็งสะ น้ำเม็งเต้เป็นเอาใส่นานะ"
 "ไข่มันเป็นจะไค ผมไค่หัน"
 "เป็นกำว่าอันนี้แล้ว เป็นหยะจะหื้อเน่ เอามาอนน้ำเม็งนาก่า
 แล้วป่ามันมาข้านะกำ เอาวางดี้น้ำเม็งสลัวลुकเจ้ามาไปใจกอน
 ป่าน้ำอยู่ในก้อเหอัยบมา"

ชายยากจนคนหนึ่งมีอาชีพขอทาน เขาเดินทางมาถึงบ้านหลังหนึ่งทำแกงปลา เป็นอาหาร
 เขาจึงถามเจ้าของบ้านว่า ได้ปลามาจากที่ใด เจ้าของบ้านจึงมอบไข่ให้ชายยากจนไปดักปลาในแม่น้ำ

เรื่องนกเอ็ดเกิด

สามป้อลูก ลูกมันจ้ออูดคนหนึ่ง อีกคนหนึ่งอัด ป้อมันไปตอดแห
 สั้งลูกมัน ป้อมันสั่งลูกมันให้หับประตู แล้วกำสั่งลูกมันไว้ว่า คนใดมา
 ฮ้องจะไปเปิดประตู พอดีป้อมันไปตอดแหมาฮ้องหาลูกมัน.....

มีครอบครัวหนึ่ง พ่อออกไปตอดแหหาปลา โดยสั่งลูกชายไม่ให้เปิดประตูเวลามีใคร มาเรียก
 เมื่อพ่อกลับมาจากหาปลา ร้องเรียกลูกชายให้เปิดประตู ลูกไม่ยอมเปิด พ่อจึงนอนหนาว ดายอยู่หน้าบ้าน

1.1.4 การเลี้ยงสัตว์ การเลี้ยงสัตว์ของชาวไทยของเป็นอาชีพที่ทำคู่ไปกับการทำนา
 ทำไร่ เพราะว่าการเลี้ยงสัตว์บางชนิดต้องเลี้ยงไว้เพื่อประกอบอาชีพอื่นๆเช่นเลี้ยงควายเพื่อไถนา เป็นต้น
 นิทานชาวไทยของที่สะท้อนอาชีพการเลี้ยงสัตว์ได้แก่

เรื่อง โปราบ่าวน้อย

.....ก่อนเลขอุ้มเอามาช่วยมาตามเอาเป็นลูก อยู่ต่อมาเกือบบวม
 ลั้งสอน กำกันข้าวกันน้ำ ก่อสู้สี่กว่าสู้ก่าตี อยู่ด้วยฟังก่า อยู่ต่อมา
 ก่อไค้ไปเล่งควาย กับเป็น หว่าก่อบ่าฟัง จะไปเล่งควายกับเป็น
 มันหุมควาย หันเป็นไปเล่งควาย ก่อไค้ควายเป็น เอาไปเอามาอยู่เดิม
 หลายปี ก่อไปตวยเป็น เป็นจี้ควาย ไปหมคหน้าประสงมะสา เป็น
 เปอะเป็นตัมมันก่อลุยไปตวยเป็น เป็นก่อบ่าห่อจี้ควาย มันก่อลุย
 เปอะลุยตัมไปจะนั้น ก่อเลขเอาไปเอามา แม่ใหม่ก่อบ่าควายห่อ
 โตวหนึ่งไปตวยเป็น.....

โปราเป็นลูกกำพร้า มีคนเอาไปเลี้ยงเป็นลูก จี้ควายออกไปเล่นสร้างบ้านเรือนกับเด็กเลี้ยงควาย
 อื่นๆ กลางทุ่งนา

1.1.5 การหาของป่า สภาพทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดลำพูนอุดมไปด้วยป่าเขา มีทรัพยากร
 ธรรมชาติสัตว์ป่ามากมาย ซึ่งชาวไทยของอาศัยการหาของป่าเพื่อเป็นอาหาร บ้างก็นำของจากป่าไปแลก
 สิ่งของอื่นๆ เพื่อการยังชีพ นิทานชาวไทยของที่สะท้อนอาชีพการหาของป่าได้แก่

เรื่องคนดีผู้คุ้มครอง

แล้วนางตัวนั้นกำหนัดเจ้ากำพร้าเข้าป่าไปเอาต้อง ไปเอาต้อง
 มาแลกข้าว ยามหน่อออกก่อบ่าหน่อ ยามเห็ดก่อบ่าเห็ด.....

ชายชากจนคนหนึ่งเป็นคนขยันขันแข็งและเป็นคนดี เขาเข้าป่าหาของป่าหาหอมหาเห็ด และ
 หน่อไม้เพื่อแลกกับข้าวสารของชาวบ้าน ด้วยความขยันและเป็นคนดี ผลที่สุดเขาจึงร่ำรวยขึ้น

เรื่องคนหลงป่า

มีหนานสิกใหม่คนหนึ่ง สิกมาแล้วก่อบ่าเข้าไปในป่า ไป
 หาหน่อไม้ พอดีก่อบ่าห้วยเข้าดอยไป ก่อเกิดหลงป่า หาทางออก
 ไม่ได้ ก่อเลข เข้าป่าเล็กไปคิกคิก ในขณะที่เวลานั้น ก่อมีแม่ยัง
 สาวคนหนึ่งเข้าไปหาเห็ดก่อบ่าอย่างแควกั้น เข้าไปในป่าเล็ก
 คิกคิก.....

ทิดสีกใหม่คนหนึ่งเข้าป่าไปหาหน่อไม้ เกิดหลงป่าไปพบหญิงสาวคนหนึ่งเข้าป่าไปหาเห็ด และ
หลงทางเช่นกัน หญิงสาวพยายามช่วยทิดสีกใหม่แต่ไม่ได้ผล เพราะความซื่อของทิดสีก ใหม่ นั่นเอง

เรื่องผีตามอย

มีบ้านต้นหนึ่งอยู่อินไม้ไผ่ เหนือเกาะห้วยมาลุแต่เนื้อ มุงตองในป่า
ฝากเกาะห้วยมาฟัวแต่เนื้อ บ่ามีไผ่ชื่อไผ่ชายมันบ่าแล้ว มันมีอยู่ 7 คน
มานอนแหมในป่า เขาไปนอนแหมในป่า เพื่อฟันเอาไม้....

ชาย 7 คน เดินทางเข้าป่าเพื่อไปตัดไม้ โดยที่ชายทั้ง 7 ไม่ขอขมาไหว้ผีสงเทวดา เข้าป่าเจ้าเขา
ตกกลางคืนเจ้าที่จึงดลบันดาลให้เกิดพายุฝนตกหนัก

เรื่องชายสองคนไปขุดอัน

มีชายสองคนไปขุดอันสามโศว ที่เนเอามาปิ่นกัน เป็นถึงวัน
ปิ่นกันจะเหอถ้าบ่าดี.....

มีชาย 2 คนไปขุดอันได้ 3 ตัว เพื่อนำมาเป็นอาหาร แต่ไม่สามารถตกลงแบ่งกันได้ ชายอีกคน
หนึ่งจึงตัดสินใจด้วยความยุติธรรม คือให้อันแก่ชาย 2 คน และตนเองได้ 1 ตัว

1.1.6 ค้าขาย การค้าขายของชาวไทยของ เป็นการขายสินค้าจากผลผลิตในครัวเรือน ซื่อ
ขายกันเองในหมู่บ้านของตน นิทานชาวไทยของที่สะท้อนอาชีพการค้าขายได้แก่

เรื่องพ่อค้าหมู

ป้อก้าหมูหาหมูหน้อยไปขาย แล้วก้าหมูหน้อยออก ป้อก้าก้าไปไล่จับหมู.....

ชายคนหนึ่งหาหมูตัวเล็กๆ ไปขาย หมูหลุดออกจากตะกร้า พ่อค้าวิ่งตามหมูเข้าไปในวัด ใน
ขณะที่เจ้าอาวาสกำลังไล่จับขโมย เห็นพ่อค้าหมูวิ่งอยู่จึงไล่จับ และเข้าใจผิดคิดว่าเป็นขโมย

เรื่องแม่ค้า

เมก้ามันขายส้าขายหอมของบ่าหยังก้า วันนั้นมันก้อไปขายพริกขายมะเขือ....

หญิงคนหนึ่ง หาพริกมะเขือไปขายในหมู่บ้านเกิดปวดท้อง ลูกค้าถามอะไรก็ไม่ได้รับคำตอบ เพราะมุ่งแต่จะหาห้องน้ำ

เรื่องฮ้องสักกำมะ

มีคนกลุ่มหนึ่ง จำนวน 5-6 คน ใค่อยากจะทำควายขาวเขา เพราะ กำนซื้อควายบ้านควนนี้ ถ้าเขาไปซื้อตามค้ห้องตลาดมันราคาแพง เวลาเอา ไปก้าไปขายก้อบ่าได้ก้าไฮดี หมูเฮาเนยะก้อจนเท่อไปตวยกัน ไปคิดต่อ ซื้อควายของกะเหรียงบนคอยคักว่า ที่นี้หมู่ 3-4 คน ตี้จะ ไปก้าไปขาย ก้าว้ว ก้าควายก้อได้คินทางไป ขึ้นบนคอกไปบ้านกะเหรียง บ้านขาวเขา บ้านยาง พอดีก้อไปปะใส่เจ้าของบ้าน ตี้เป็นมีควายอยู่ 7-8 ตัว.....

มีคนกลุ่มหนึ่งต้องการซื้อควายจากชาวกะเหรียง เพราะราคาถูกกว่าห้องตลาด เมื่อนำไปขาย จะได้กำไรมาก จึงเดินทางขึ้นคอยไปหาเจ้าของควาย

เรื่องหกสหาย

....มันก้าจวนกันไปแถม ไปปะใส่บ่ามือโหลง ปิดโซ่มือจ้ดโหลง ที่นี้ก้อไปตวยกัน 5 คน ไปแถมไปปะใส่บ่าโโหลง บ่าโโหลงก้าว่า มาเข้ยังกันนี้ ก้าอู้กันเข้าใจว่า โจนกันไปชะหาป่า ไปเจอแม่น้ำเอาเรือ แล่นไปในน้ำ ก้าได้ป่าเป็นกึ่งลำเรือ ที่นี้มีสาวสองคน มาขอซื้อป่านะก้า.....

ชายพิการ 6 คน มีคนดาบอด คนขาพิการ คนขี้มูกมาก คนก้นแหลม คนสีระยะใหญ่ ชวนกันไป หาปลาในแม่น้ำ และนำปลาไปขายให้หญิงสาวคนหนึ่ง ด้วยความบังเอิญผลที่สุดชายทั้ง 6 คน ก็กลายเป็นคนปกติหายจากการพิการ

1.1.7 การขึ้นลำไย จังหวัดลำพูนเป็นจังหวัดที่ปลูกลำไย และมีผลผลิตจากลำไยเป็นจำนวนมาก ดังนั้นเมื่อถึงหน้าลำไย ชาวไทยของส่วนหนึ่งมีอาชีพรับจ้างขึ้นลำไยเป็นการหารายได้ นิทานชาวไทยของที่สะท้อนอาชีพการขึ้นลำไย ได้แก่

เรื่องเปล่าขลุ่ย

บาค้าเป็นคนหุ่มแหมน ตื่นเจ้ามามันก้อจะเป่าแหมน อยู่แต่ไหน
ก้อเอา แหมนน้อยแหมนบตวย โจ้นว่าบ่าเย่ก้านเย่งงาน จี้คร้านหน้าบ่าล้าโย
เป็นขึ้น บ่าล้าโย มันก้อบ่าไปขึ้นกับเป็น.....

ชายคนหนึ่งมีนิสัยที่เกียจ หน้าล้าโยชาวบ้านไปรับจ้างขึ้นล้าโย แต่เขาก็ไม่ได้ไปด้วย ชอบนอน
เป่าขลุ่ยอยู่กับบ้าน ภรรยาของเขาจึงแอบเอาขลุ่ยหนีบไว้ในหว่างขา เพื่อแกล้งสามี

ภาพสะท้อนเกี่ยวกับอาชีพในนิทานชาวไทยของ ดังที่กล่าวมาข้างต้นสะท้อนให้เห็นระบบ
เศรษฐกิจ ของชาวไทยของว่าเป็นระบบพึ่งตนเอง คือครอบครัวเป็นทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค และยังมี
ระบบการแลกเปลี่ยนเป็นแบบของแลกของ (Barter-System) (พิชญ์ สมพอง 2530 : 395)

1.2 ระบบครอบครัว ครอบครัวหมายถึง กลุ่มบุคคลที่มารวมกันโดยการสมรสโดยทางสาย
โลหิต หรือโดยการรับเลี้ยงดู มีการก่อตั้งเป็นครอบครัว มีความสัมพันธ์ต่อกันในฐานะที่เป็นสามีและ
ภรรยา เป็นพ่อเป็นแม่ เป็นลูกชายลูกสาว เป็นพี่เป็นน้อง โดยการรักษาวัดขนธรรมเนียม และอาจจะมีการ
สร้างสรรค์วัฒนธรรมใหม่เพิ่มเติมก็ได้ ครอบครัวมี 3 ประเภทคือ

1. ครอบครัวเดี่ยว ประกอบด้วยสามี ภรรยา และลูกเป็นครอบครัวขนาดเล็ก
2. ครอบครัวขยาย ประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยว และญาติพี่น้องอาศัยอยู่ภายใต้หลังคา
เดียวกัน หรือเขตบ้านเดียวกัน โดยอาจปลูกบ้านอยู่ใกล้เคียงกัน แม้ว่าจะแต่งงานแล้วก็ตาม
3. ครอบครัวรวม ประกอบด้วยสามีหนึ่ง และภรรยาหลายคน (สุพัตรา สุภาพ 2518 :
23 - 25)

นิทานชาวไทยของสะท้อนให้เห็นระบบครอบครัวของชาวไทยของ กล่าวคือ ลักษณะของครอบ
ครัวจะเป็นครอบครัวขยาย เมื่อชายแต่งงานกับหญิง โดยมากฝ่ายชายจะไปอยู่บ้านฝ่ายหญิง คือไปอยู่
ร่วมกับพ่อตา แม่ยาย นิทานชาวไทยของเรื่องี่สะท้อนให้เห็นว่า ภายในบ้านจะประกอบด้วย พ่อตา
แม่ยาย เมีย น้องเมีย ลูกเขย ได้แก่

เรื่องแซ่ข้าวแล้ว

ในสมัยโบราณ เสินดีเป็นแป้งบ่าใจมันมีห้องหมินป่าคว่ำ มันมีลักษณะโล่งๆ ทีนี้ก่อนวันหนึ่งมีงานแต่งงานที่บ้านแห่งหนึ่ง โดยครอบครัวนี้ก่อนมีลูกสาวคนเดว หลังจากตีแขกเป็นปึกไปหมดแล้ว ป้อมกับแม่เมมันก่อนเข้านอน ตามฮิมฝาด้านหนึ่ง และก่อนมีสลีซ้ออื่นๆ กันกำลังฮิมแหมด้านหนึ่ง ก่อเป็นดินอน ของเจ้าบ่าวเจ้าสาว.....

ลูกเขยแต่งงาน เข้ามาอยู่ในบ้านของฝ่ายหญิง ในบ้านจะมีพ่อตา แม่ยาย รวมอยู่ด้วย

เรื่องเหมือนกันหมด

ในบ้านหลังนี้ มีแม่เมมัน มีเมมัน น้องเมมัน พี่เขยมันก้อมีใจเหื่อน้องเมมัน.....

บ้านหลังนี้มีแม่ ลูก และลูกเขยอาศัยอยู่ร่วมกัน พี่เขยทำอุบายเพื่อที่จะได้น้องเมีย ซึ่งอยู่บ้านเดียวกัน แต่เมียรู้ทันเสียก่อน

การที่ฝ่ายชายได้ตกลงแต่งงานกับหญิง และได้เข้าไปอยู่ในเรือนของฝ่ายหญิง พ่อแม่ของฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายได้ใช้แรงงานจากลูกเขย เรียกว่า "ได้ลูกฮ้ายหลานชาย" การที่ชายไปอยู่รับใช้พ่อแม่ของฝ่ายหญิง ช่วยในการทำไร่ ทำนา ทำสวน และเป็นกรตอบแทนคุณที่ผู้ชายได้ลูกสาวของเขามาเป็นภรรยา ยังเป็นการฝึกให้ฝ่ายหญิงรู้หน้าที่ของแม่ศรีเรือนที่ดี และสำหรับฝ่ายชายก็จะได้ศึกษาวิธีการเป็นหัวหน้าครอบครัวที่ดีจากพ่อตา (ศรีเลา เศษพรม 2538:65)

นอกจากนี้ นิทานชาวไทยของบางเรื่อง ยังสะท้อนให้เห็นว่าบางครอบครัวจะมีลักษณะเป็นครอบครัวรวม ซึ่งประกอบด้วยสามี และภรรยามากกว่า 1 คน ได้แก่

เรื่องพระยาเจ้าเมือง

มีเมืองหนึ่งในเมืองมีพะยาเจ้าเมือง มันมีเมน้อยเมโหลง.....พะยาเจ้าเมืองก่อตวยเข้าไปพอดีป่าผานันมันมันเอง พะยาเจ้าเมืองก่อออกบ่าได้พอดีเมโหลงไป ก่อไปให้อยู่ตางนอกบ่าข้างยะใด ทีนี้ก่อนเมน้อยไปก่อ

ไปแก้จีน พอว่าแก้จีนป่าผามันหันก่อไล่หัว บ่าผ่าก่อฮ้อออก พระยา
เจ้าเมืองก่อออกได้.....

พระยาเจ้าเมืองติดอยู่ในถ้ำ มีรอยหินแตกทับไว้ เมียหลวงไม่สามารถช่วยพระยา เจ้าเมืองให้
ออกมาได้ แต่เมียน้อยใช้อุบายแก้ผ้า หินแตกหัวระฮ้อออก พระยาเจ้าเมืองจึงออกมาได้

นิทานชาวไทยของบางเรื่อง ยังสะท้อนให้เห็นลักษณะครอบครัวที่ภรรยา 1 คนมีสามี 7 คน
ได้แก่

เรื่องวันเก้าก่อง

เมืองคนหนึ่ง มั่นมีโคอยู่เจ็ดคน คนนั้นมีลักษณะเหม็นกันหมด
คนจึง เจ็ดคนเป็นคนโหล้นเหม็นกันหมด หน้าดำอย่างแควกัน.....

หญิงสาวคนหนึ่งมีสามี 7 คน สามีทั้ง 7 ของเธอเสียชีวิต พร้อมกันเพราะกินเห็ดมา เธอจึงจ้าง
คนให้นำศพสามีทั้ง 7 คน ไปเผ่าที่ป่าช้าแต่เนื่องจากเป็นวันพระซึ่งชาวด้านนา เชื่อว่าเป็นวันที่ไม่ควร
เผาศพ จึงมีเหตุทำให้มีคนตายเพิ่มจาก 7 ศพ เป็น 9 ศพ

จากภาพสะท้อนในเรื่องระบบครอบครัว จะพบว่าระบบครอบครัวของชาวไทยของ เป็นทั้ง
ครอบครัวชายและครอบครัวรวม ครอบครัวที่ประกอบด้วยพ่อแม่ลูก ซึ่งเป็นครอบครัวเดี่ยว ในนิทาน
ไม่ได้กล่าวถึง

1.3 การคมนาคมขนส่ง การไปมาหาสู่หรือไปค้าขายของชาวไทยของ ที่ปรากฏในนิทาน
ทางบกจะใช้การเดินทางได้แก่

เรื่องไอ้ตาบอดกับไอ้ขาเป๋

.....ไอ้ตาบอดโดนเมฆมันไล่หน่อไป ไบ้เจอไล่บ่าขาขอ เขานั่งอยู่ริมทาง
หมอบตาบอดนำใสหน่อบ่าขาขอซี้คอ บ่าขาขอเป็นคำหน่อบ่าตาบอด กำหาบ
ก้วยไปตวยกัน.....

ชายพิการทั้งสองคือ ไอ้ตาบอด และ ไอ้ขาเป๋เป็นเพื่อนกัน ชวนกันเดินทางของ เพื่อนำไปขาย

เรื่องพ่อค้าหมู
 ปือถ้าหมู หาบหมูน้อยไปขาย.....

พ่อค้าหมูหาบหมูเดินเข้าไปค้าขายในหมู่บ้าน

เรื่องแม่ค้า

แม่ค้ามันขายฮ้าขายหอมของบ่หยังก่า วันนั้นมันก้อไปขายพริก
 ขายมะเขือ ขณะตีหาบของขายไปตามบ้าน.....

แม่ค้าหาบพริกมะเขือ เดินเข้าไปขายในหมู่บ้าน

การคมนาคมทางน้ำใช้เรือเป็นพาหนะ ได้แก่เรือ หกสหาย ชายพิการ 6 คน ขวนกันลงเรือเพื่อ
 จับปลาขาย

นอกจากนี้นิทานชาวไทยของบางเรื่อง ยังสะท้อนให้เห็นความเจริญก้าวหน้าทางด้านการ
 คมนาคม นิทานชาวไทยของเรื่องตด และเรื่องโรงจุ่น สะท้อนให้เห็นว่า การเดินทางจากจังหวัดลำพูน
 มายังจังหวัดเชียงใหม่จะใช้รถโดยสารเป็นพาหนะ

เรื่องตด

ป่าคำไปแอ่งเจียงใหม่ ไปในรถไปด้วยเป็นจาดหลายคน คน
 ก่อแน่นเต็มรถ.....

เรื่องโรงจุ่น

20 กว่าปีก่อน หนตางตี้เฮาตุกเจียงใหม่มาลำพูนมันจะเม
 โสจุ่นอยู่ โสจุ่นนั้นเวลานั่งรถผ่านตึงเหม็น วันนั่งรถโดยสารก้อ
 ปากนโดยสารจากเจียงใหม่มา.....

1.4 บ้านพักอาศัย ลักษณะบ้านพักอาศัยของชาวไทยของ ที่เป็นภาพสะท้อนจากนิทานส่วน
 มากจะเป็นเรือนที่มีห้องนอนเดียว ได้แก่

เรื่องคนหลงป่า

คนเฒ่าตีสองก้อเลยจัดห่อหนุ่มสาวพักอยู่ในห้องใน
ห้างในป่า คนเฒ่าสองคนก้อเสียดละออกมานอนนอก.....

หิดตีกใหม่และหญิงสาวหลงป่า พบบ้านสองคัวเมียชาวไร่ ซึ่งสองคัวเมียสละห้องนอนของตนเองให้คนหลงป่าทั้งสองนอน ตนเองย้ายมานอนข้างนอกแทน

เรื่องเหมือนกันหมด

ในบ้านหลังนี้มีแม่มีน มีเมมีน น้องเมมีน พี่เขมีนก้อมีใจห่อ
น้องเมมีน มีใจห่อน้องเมมีน 2 คน คือคนก้างกับคนหล้า ปรากฏว่า
เวลาก้างคีนน้ำมันเป็นเอ็นโบราณโล่ง นอนฮ่อมแควกันนะ.....

บ้านหลังหนึ่ง สมาชิกในครอบครัวมีสองคัวเมีย แม่มีน น้องมีน 2 คน พี่เขยอยากได้น้องมีน
2 คนนั้นเป็นภรรยา จึงออกอุบายหลอกเมียและแม่ยายให้ไปคูนหนึ่ง ตนเองนอน ในห้องซึ่งตามปกติคน
รวมกันทั้งครอบครัว แต่เมียรู้แผนการณีก่อน พี่เขยจึงทำไม่สำเร็จ

เรื่องแซ่ข้าวแล้ว

ในสมัยโบราณ เอ็นตีเป็นแปง บ่าใจห้องเหมือนบ่าแคว มันมี
ลักษณะโล่งๆ.....

ครอบครัวหนึ่งลูกสาวแต่งงาน เอาลูกเขยเข้าบ้าน เนื่องจากบ้านมีห้องนอนเดียว โล่งๆ พ่อแม่
จึงเอาที่นอนถันซึกหนึ่งเป็นที่นอนของคนหนุ่มสาวสามีภรรยา อีกด้านหนึ่งเป็นที่นอน ของพ่อแม่

นอกจากนี้ นิทานบางเรื่องยังสะท้อนให้เห็นลักษณะที่พิศอกาศของชาวไทยของว่า นอกจากจะ
เป็นเรือนที่มีห้องนอนเดียวแล้ว เรือนบางหลังอาจมีเตาไฟอยู่ตรงกลาง เพื่อให้ความ อบอุ่น ได้แก่

เรื่องเล่นพินเล่นไฟ

มีขงกับไตมาเจอกัน เลยถ่าเป็นเป็นกัน เป็นเสี่ยวขงกับ
เส่วไต วันหนึ่งขงแต่งงาน ไอ้เส่วไตนี้ก้อไปจ่วยงานของเส่วขง
แล้วกำบ่าขอมบักตั้งใจไว้หว่า คินนี้เฮาจะแก้งเส่วขงกำลสะ

พอดีว่าเมื่อกันเล่นกันเสดแล้ว มันก่อสร้างโศวเจ้าบ่าวเจ้าสาวเข้า
ไปในห้อง เสดแล้วก่อพอดึกขึ้นมาในเสนยวอนัน มันก่อสร้าง
โสังกว้าง มันมีเต้าไฟอยู่ทางกำง.....

บ้านหลังหนึ่งมีงานแต่งงาน เมื่อส่งตัวเจ้าบ่าวเจ้าสาวแล้ว เพื่อนๆ ไม่กลับบ้านตั้งใจแกล้งคู่
บ่าวสาว ลักษณะของเรือนจะเป็นห้องเตีซมีเต้าไฟอยู่ตรงกลาง คู่บ่าวสาวนอนฟากหนึ่ง เพื่อนนอนอีก
ฟากหนึ่ง ทั้งสองคอยแกล้งคู่บ่าวสาว เมื่อบ่าวสาวหยอกเข้ากันก็เอนซื่อเพลงโยนใส่ เตะให้ห้องสว่างขึ้น

1.5 การอบรมสั่งสอน ชาวไทยของใช้นิทานเป็นเครื่องมือในการกล่อมเกลาจิตใจ ให้บุคคล
ทำความดี โดยอาจแทรกข้อคิด คติธรรมต่างๆ ลงในนิทาน เป็นการอบรมสั่งสอนลูกหลานของชาวไทย
ของในทางอ้อม การอบรมสั่งสอนซึ่งเป็นภาพสะท้อนจากนิทานชาวไทยของ อันจะเป็นแบบแผนใน
การดำเนินชีวิตของชาวไทยของได้แก่ การอบรมในเรื่องต่างๆ ดังนี้

1.5.1 สอนให้ทำความดี เมื่อตายไปจะได้เสวยสุขในสรวงสวรรค์ ถ้าทำความชั่วต้อง
เกิดมาบนโลกเพื่อชดใช้กรรม นิทานที่เป็นเครื่องมือสอนให้คนทำความดีได้แก่

เรื่องเต่าสามเมีย

.....พอดีอยู่มานานนัก คนเฒ่านี้ก่อตายไป ตายไปก่อกายเป็น
พะยาอินทร์ได้เป็นพะยาอินทร์ แล้วมองลงมาหาว่า นางตั้งสามยังบำ
ขึ้นมาสักเดื่อ อยู่มาบ้านานนัก นางปทุมมาต่าย กลับไปเป็นเมออย่าง
เก่าดีสวรรค์ อยู่ต่อมานางจุ่มปากก่อตาย กลับไปเป็นเมคนดีสอง นาง
มัลลิกานี้ผ่อไหนก่อบำหันขึ้น หลายปีหลายจาดก่อยังบำได้ขึ้นไป
ต่าย จากนกยางก่อกายเป็นมนุษย์ ต่ายจากมนุษย์ดีบำสมบูรณต์ต่อมา
กายเป็นมนุษย์สมบูรณต์ ก่อได้เกิดเป็นลูกหมอปุโรหิต ก่อได้ถือศีล
แหมก่อมานั่งชาย บำเต้าบำแต่ง แหมหลายจาดจึงได้ขึ้นไปหา
พะอินทร์ดีเป็นโผ.....

ชายชราคนหนึ่งมีภรรยา 3 คน เขาและภรรยา 2 คน ทำบุญสร้างกุศล ตายไปทั้ง 3 จึงได้ขึ้น
สวรรค์ ส่วนภรรยาคนสุดท้ายไม่เคยทำบุญ เมื่อตายไปจึงต้องเวียนว่ายตายเกิดชดใช้ กรรมบนโลกมนุษย์
หลายชาติจึงหมดกรรม

1.5.2 เมื่อทำดี ช่อมได้รับผลดีตอบแทน ได้แก่

เรื่องคนดีมีคู่ครอง

....ก่อนเลยเขาไปขาย เขาหาบไปขายในโตเมือง ในอำเภอ ในวง
กำนันก่อนมีเงินมาแถมมาเป็นร้อยเป็นพันเป็นหมื่นเป็นแสน ก่อซื้อที่ซื้อ
ตาง แบ่งเงินอยู่เป็นสุข โทหอโคหิมมีสารพัดสารเพ แบ่งบ้านแบ่งจอบ
เอาป้อเอาแมมาอยู่ด้วย กำนันจาวบ้านก่อนับถ้อยกย่อง ปันไอตุ๊กกะ
ตะว่า เป็นคนดีคนฉลาด ทำมาหากินจึงร่ำรวย

ไอ้กำพร้าคนหนึ่งเป็นคนขยัน ได้แต่งงานกับหญิงสาวคนหนึ่ง เขาเป็นคนขยันทำมาหากิน เมื่อ
เข้าป่าในวันหนึ่งพบทองคำมากมาย จึงนำทองไปขาย ได้เงินทองมาฐานะร่ำรวยขึ้นอย่างรวดเร็ว เพราะ
ผลแห่งความขยันและการเป็นคนดี

1.5.3 สอนให้ขยันหมั่นเพียร ได้แก่

เรื่องเจ้าลำพูนตกยาก พี่น้องสองคนมีเชื้อสายเจ้าลำพูน คนพี่ขยันหมั่นเพียร ร่ำเรียนหนังสือจน
จบ ส่วนน้องชายขี้เกียจ น้องชายได้แต่งงานกับคนรวย แต่ด้วยความขี้เกียจจึงผลาญสมบัติของภรรยา
หมด ถูกไล่ออกจากบ้านมาขออาศัยอยู่กับพี่ชาย พี่ชายจึงแบ่งสมบัติให้ น้องชายก็ประพฤติตนเหมือน
เดิม พี่ชายจึงไล่ให้ไปอยู่ป่าและเสียชีวิตในที่สุด

1.5.4 สอนให้รู้จักประมาณตน ทำอะไรทำแต่พอดี ได้แก่

เรื่องเจ้าน้อยนกสังคน

ดูว่าถ้าไผ่มากินน้ำบวชใหญ่ แล้วเอาขว้าง เป็นก่อนจะเอา
กังก่อนยิงไป เป็นจะหว่า "โหกินไปกินง่าว กินบ่าเสง ก่อเอาขว้าง
เหเป็นคนบ่าประหัด" เป็นจะยิงถ้าคนใดกินน้ำบวชน้อยแล้วก่อ
กินหลาย เตอ ตักเอาตักเอเป็นก่อนจะยิงแล้วก่อหว่า "กินบ่าสู้งักปอ
กินง่าว" ถ้าไผ่กินกังกินอันแควแล้วก่อบ่าขว้าง เป็นก่อนจะฮ้องมา
เอารางวัล

เจ้าน้อยมีวิธีดูนิสัยของคน โดยตั้งหม้อน้ำไว้หน้าบ้าน แล้ววางกระบวยไว้ 3 ขนาด ใหญ่ กลาง เล็ก ถ้าใครใช้กระบวยใหญ่ตักน้ำแล้วดื่มไม่หมด หรือใช้กระบวยเล็กตักน้ำกินหลายครั้งก็จะใช้หนังสือถึง ถ้าใช้กระบวยขนาดกลางกินแต่พอดีก็จะให้รางวัล

1.5.5 สอนให้ไม่ประมาท ได้แก่

เรื่องกระต่ายกับหอย

กระต่ายเป็นสัตว์เย่อหยิ่ง วันหนึ่งกระต่ายหันหอยเตวกลาน
ตัวมเต็ม ตัวมเต็ม ก่อเอ็นเขี่ยละตักให้หอยแข่งกัน หอยก่อสร้าง
สัญญาณให้เพื่อนๆ เรียงตัวกันจนถึงเส้นชัย กระต่ายโตวันนั้น
กำเลยต่ายออกแตกต่าย.....

กระต่ายห้าหอยวิ่งแข่งให้ถึงเส้นชัย แต่กระต่ายประมาท หอยเรียกพรรคพวกช่วยกันต่อตัว ถึง
เส้นชัยก่อนกระต่าย กระต่ายแพ้อกแตกตาย

1.5.6 สอนให้ช่วยเหลือกันยามทุกข์ยาก ได้แก่

เรื่องกระต่ายกับฮั่น

กระต่ายมันมาปะกันเตงฮั่น แล้วกำตามกันเป็นเป็นกัน มัน
กำต่ายเป็นเป็นกัน หนีกำตกลงกันว่า ถ้าใครตักตุ๊กได้ยาก กำต้อง
จวยเหลือกัน

อันตัวหนึ่งแอบกินปลาในกับดักของชาวบ้าน จึงขอความช่วยเหลือจากกระต่ายซึ่งเป็น เพื่อน
ในขณะที่นายพรานกำลังเอาฮั่นออกจากกับดัก กระต่ายวิ่งออกมาหลอกล่อชาวบ้าน ชาวบ้านเห็นจึงวิ่ง
ไปจับกระต่ายฮั่นจึงหนีออกมาได้ และกระต่ายวิ่งหนีเข้าป่าไปโดยปลอดภัย

1.5.7 สอนให้ไม่เบียดเบียนชีวิตผู้อื่น ได้แก่

เรื่องพรานป่ากับเสือเฒ่า

พรานป่ามันกำรำเปิง สัตว์อยู่ป่าแต่ๆ มันยังรู้ว่าป้อมันเฒ่า
 ลุงมันเฒ่ามันยังเอาอาหารมาส่ง เสาะหาอาหารมาเลี้ยง เพราะ
 ฉะนั้นเขาป่าดีเฒ่าเลย พรานกำเลขจำศีลบำฆ่าสัตว์ตัดชีวิต มัน
 เลยได้ติดกับเสือโตวันนี้ มันรำเพิงถึงบุญคุณป้อ คุณแม่กุศลจะอ้อ มัน
 กำเลขกลายเป็นผู้ดีชอบศีลชอบธรรม ไปเลยพรานคนนี้

นายพรานคนหนึ่ง เข้าป่าล่าสัตว์พบลูกเสือหาอาหารให้เสือเฒ่า ทำให้นายพรานได้ติดและเลิกฆ่า
 สัตว์ตัดชีวิต

จะเห็นได้ว่าการเล่านิทานนอกจากจะทำให้ผู้ฟังเกิดความเพลิดเพลินสนุกสนาน มีจินตนาการ
 ไปกับเรื่องที่ได้รับฟังแล้ว ชาวไทยของยังอาศัยนิทานเป็นเครื่องมือปลูกจิตสำนึก สอนลูกหลานให้
 ประพฤติปฏิบัติดีอีกด้วย

1.6 การพักผ่อนหย่อนใจ เมื่อเก็บพืชผลจากนาจากไร่เสร็จเรียบร้อยแล้ว ชาวไทยของใช้
 เวลาว่างหลังฤดูการเก็บเกี่ยวในการเล่นการพนัน เพื่อเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ นิทานชาวไทยของที่
 สะท้อนการพักผ่อนโดยการเล่นพนัน ได้แก่

เรื่องเป็นเจ้ามือ

มีหมู่บ้าน บ้านหนึ่งคือหน้าแล้ง บ่าผู้จะเขอะหยัง ก่อเลยบางที่ก่อ
 เอาไฟเอาไฮโลมาเล่นกัน.....

ในหมู่บ้านแห่งนี้ เมื่อถึงหน้าแล้งชาวบ้านไม่มีกรงานทำ จึงพักผ่อนโดยการเล่นไฟเล่นไฮโล
 ตำรวจสืบทราบว่ามีการเล่นการพนัน จึงบุกจับ ชาวบ้านจึงหนีไปคนละทิศคนละทาง นายคำซึ่งเป็นเจ้า
 ของบ้านวังหนีไม่ทันวิ่งเข้าห้องนอนห่มผ้าทำเป็นไม่สบาย เมื่อตำรวจเข้าไปเห็น ถามนายคำว่าเป็น
 อะไร แทนที่นายคำจะตอบว่าเป็นใช่ ด้วยความกลัวกลับตอบไปว่า เป็นเจ้ามือ

นิทานชาวไทยของบางเรื่อง ยังสะท้อนให้เห็นว่านอกจากจะนิยมเล่นไฟ ไฮโลแล้ว ยังนิยมเล่น
 หวยอีกด้วย ได้แก่

เรื่องเล่าหาย

มีคนตีกลองหอยนัค หันอะหยังก่อตั้งเป็นเลขหอยหมด โดยเฉพาะมัน
นี่ก่อ همینกัน เจ้อกันเป็นสมๆ แล้งๆ บางทีเอาไปแดงมันก่อถูกแต่เนื้อ.....

มีป่าคนหนึ่งชอบเล่นหอย กลางคืนฝันว่าวงคนหอยจะออกเลข 12 จึงไปตลาดตั้งใจว่าเมื่อพบ
คนขายหอยจะซื้อเลข 12 แต่ก่อนจะซื้อหอยป่าเข้าไปซื้อปลาแล้ว แต่ใจที่พะวงเกี่ยวกับเรื่องหอย จึงสั่งแม่
ค้าขายปลาร้าว่า "ช่วยห่อ 12 ให้ 2 บาท"

2. ความเชื่อ ความเชื่อหมายถึง การยอมรับหรือการยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งที่เป็นตัวตน
หรือไม่ก็ตามว่าเป็นความจริงหรือมีอยู่จริง การยอมรับนับถืออาจมีหลักฐานอย่างเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้
หรืออาจไม่มีหลักฐานที่จะนำมาพิสูจน์ให้เห็นจริง เกี่ยวกับสิ่งเหล่านั้นก็ได้ (จารุวรรณ ชรรณวัตร 2523
: 100)

ความเชื่อเป็นความยึดถือของคน ซึ่งเกิดจากสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่นอำนาจของดินฟ้า
อากาศ ภัยธรรมชาติหรือเหตุการณ์ที่มนุษย์ไม่อาจรู้สาเหตุว่าเกิดจากอะไร จึงเกิดความรู้สึกยอมรับและ
เชื่อในอำนาจของสิ่งเหล่านั้น บางครั้งก็วิงวอนขอความช่วยเหลือต่อสิ่งที่ตนเองเชื่อถือ ความเชื่อของคน
ในแต่ละดินย่อมแตกต่างกันไป ความเชื่อนั้นก่อให้เกิดลัทธิบูชาธรรมชาติ มีพระอาทิตย์ พระจันทร์ ดวง
ดาว ดินน้ำลมไฟ ฯลฯ ต่อมาลัทธิความเชื่อได้พัฒนาเป็นศาสนา มีการเชื่อและยึดถือในเทพเจ้าต่างๆ ซึ่ง
อาจมีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์และสามารถช่วยคนได้ ความเชื่อเหล่านี้มีการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ ในยุคที่มีความ
เจริญทางวิทยาการมากขึ้น ความเชื่อในสิ่งต่างๆ ได้ลดลง และคนเริ่มหันมาเชื่อในความมีเหตุผลมากขึ้น
(ณัฏ พยอมยงค์ 2529 : 179)

อย่างไรก็ตาม นิทานชาวไทยของได้สะท้อนความเชื่อในด้านต่างๆ เป็นความเชื่อที่สืบทอดมา
จากบรรพบุรุษ ความเชื่อที่เป็นภาพสะท้อนจากนิทานชาวไทยของได้แก่ความเชื่อในเรื่องๆ ดังต่อไปนี้

2.1 ความเชื่อทางพุทธศาสนา การนับถือพุทธศาสนานั้น ประชาชนชาวไทยได้รับพุทธ
ศาสนาผ่านมอญ พม่า ลังกา หรือจากอินเดีย ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดพระพุทธศาสนาโดยตรง และก่อนจะ
ยอมรับนับถือพุทธศาสนา ประชาชนในแหลมทองซึ่งมีไทยรวมอยู่ด้วยนับถือลัทธิไสยศาสตร์ และ
ศาสนาพราหมณ์มาก่อนแล้ว กล่าวคือในพุทธศตวรรษที่ 3 ศาสนาพราหมณ์ได้เข้ามาพร้อมกับการอพยพ
ครั้งใหญ่ของชาวอินเดียโบราณ จากแคว้นกาลิงกะ หรือแคว้นอื่นๆ ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อ

ถูกพระเจ้าอโศกมหาราชโจมตีเพื่อแผ่อาณาเขต รวมแคว้นน้อยแคว้นใหญ่เข้าไว้เป็นประเทศเดียวกัน พวกที่ทนการกดขี่ไม่ไหวก็พากันอพยพมาสู่สุวรรณภูมิ ซึ่งมีมอญ พม่า ไทย ลาว และกัมพูชาอยู่กันในภูมิภาคนี้ พวกพราหมณ์จากอินเดียเหล่านี้เป็นชนชาติที่มีศิลปะ วัฒนธรรมสูงอยู่แล้ว ได้นำเอาลัทธิความเชื่อดีมาเผยแพร่ให้ชนชาวพื้นบ้าน ซึ่งนับถือไสยศาสตร์ให้เรียนรู้และถือปฏิบัติตาม ศาสนาพราหมณ์จึงเข้ามามีอิทธิพลต่อความเชื่ออย่างแน่นแฟ้นมาช้านานเป็นเวลาหลายสิบศตวรรษ ในพิธีกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นพิธีหลวงหรือพิธีราษฎร์จะมีพิธีของศาสนาพราหมณ์ปะปนอยู่จนแยกกันไม่ออก เพราะมีลักษณะผสมกลมกลืนกันหมดแล้ว

ราวพุทธศตวรรษที่ 6-7 พุทธศาสนาเถรวาทเข้ามาในสุวรรณภูมิ ประชาชนในถิ่นนี้รับเอาอิทธิพลความเชื่อบางอย่างไว้ด้วยเช่น พระสงฆ์ภาคเหนือนิยมสวมหมวกในหน้าหนาว บางแห่งนิยมฉันอาหารเย็นด้วยถือว่าไม่ศิวิล

ในพุทธศตวรรษที่ 17-18 ศาสนาพุทธลัทธิลังกาวงศ์เข้ามาสู่ไทยทางนครศรีธรรมราช และแผ่เข้ามาถึงสุโขทัยในสมัยพ่อขุนรามคำแหง สำหรับล้านนาไทยพุทธศาสนาเข้ามาทางเมืองมอญ และเข้าสู่นครหริภุญชัย และนครเงินยางของล้านนาไทย ทำให้ประชาชนในถิ่นนี้รับนับถือพุทธศาสนามาถึงปัจจุบันนี้ (มณี พยอมยงค์ 2529 : 106) ความเชื่อทางพุทธศาสนาที่ปรากฏในนิทานชาวไทยของ มีดังนี้

2.1.1 ความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม คือหลักธรรมที่ถือว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ตามหลักทางพุทธศาสนา บุคคลทำกรรมใดได้ย่อมได้ผลกรรมนั้นตอบสนอง ไม่มีทางจะหลีกเลี่ยงไปได้พัน จะใช้กรรมดีลบล้างกรรมชั่วไม่ได้

นิทานชาวไทยของสะท้อนให้เห็นความเชื่อในเรื่องกรรมไว้อย่างชัดเจน ได้แก่

เรื่องเจ้าสามเมียบ

ชายชราที่มีฐานะร่ำรวย มีเพียง 3 คน ชื่อปทุมมา จำปา และมัลลิกา ชายชราทำประโยชน์ให้สังคม โดยการสร้างถนน สร้างสะพาน นางปทุมมาภรรยาคนแรกสร้างศาลา ตั้งหม้อน้ำหม้อแกงให้คนที่ผ่านไปมาได้พักผ่อนมีข้าวน้ำรับประทาน นางจำปาภรรยาคนที่สองสร้างซ้อฟ้าบนศาลา ขุดบ่อน้ำ ฝ่ายนางมัลลิกาภรรยาคนที่สามไม่ทำประโยชน์ เอาแต่แต่งตัวแต่งหน้าทุกวัน เมื่อเศรษฐกิจตกต่ำไปผลของการทำความดีทำให้ได้ไปเกิดเป็นพระอินทร์ ต่อมานางปทุมมา นางจำปาตายไปก็ได้เป็นเมียพระอินทร์ เหลือแต่นางมัลลิกา เศรษฐีที่เกิดเป็นพระอินทร์รู้สึกเป็นห่วงจึงลงมาคุยยังโลกมนุษย์ พบว่านางมัลลิกา

เกิดเป็นนกยาง พระอินทร์จึงแนะนำให้นางถือศีลกินสัตว์ที่ตายแล้ว นางมัลลิกาทำตาม แต่ด้วยผลของการไม่ทำความดี ทำให้นางต้องเวียนว่ายตายเกิดบนโลกมนุษย์หลายชาติ เช่นเกิดเป็นสัตว์ชนิดอื่น มนุษย์พิการ มนุษย์ที่สมบูรณ์หลายชาติจนในที่สุดก็ได้ไปอยู่กับสามีบนสวรรค์ (ดังตัวอย่างในข้อ 1.5.1)

จากเรื่องเล่าสามเมีย นอกจากจะสะท้อนหลักความเชื่อทางพุทธศาสนาในเรื่องกฎแห่งกรรมแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นว่าสัตว์โลกทั้งหลายครบโดที่ยังไม่สิ้นกิเลสหรือหมดกรรม ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในโลกมนุษย์จนกว่าจะหมดกรรม

เรื่องเชือกสั้นมัดที่แก้ว

.....แล้วก่อนวันนี้ปูพรานนั้นตายไป วิสสุกรรมว่า "เอ ปู่พานอยู่เมิง มนุษย์ได้สร้างบุญขังพ่อง" ปู่พานบอกว่า "เออ ป่าได้สร้างยาหยิงงะ ได้เอาหว่ายมาदानเท่อ พระน้อยเส้นนี้ง" " ฮาอยู่มีบุญน้อย และก็บาปหนา เขาทำบาปนักจะไปตางใดก่อน" มันผ่อไปตางบุญ ผ่อไปตางบุญ ก่อนเป็นก่าปล่อยมันไป ปันอันหื้อมัน 7 วัน แล้วก่าไปโดยเอา โดวมัน ไปแต่พรานเบิกสาเตวบุตรที่พระเกตุแก้วจุฬามณี พระเตวบุตรว่าขนใส่พระเกตุแก้วจนเจ็ดคน มันขนเอาทรายใส่พระเกตุแก้วและก่าวิสสุกรรมไปโดยหาเทวบุตรว่า "มันขนทรายใส่พระเกตุแก้ว" วิสสุกรรมยกโทษหื้อ บ่าให้ลง ไปทำบาปอีก.....

นายพรานคนหนึ่งเข้าป่าล่าสัตว์เป็นประจำ ไม่เคยทำบุญใดใดเลย วันหนึ่งมีพระขอให้นายพรานนำเชือกหว่ายมาให้ เพื่อจะทำราวตากผ้า นายพรานก็นำมาถวาย เมื่อนายพรานตายไปยมทูตจะนำวิญญาณไปชดใช้กรรม ถามนายว่าเคยทำความดีบ้างหรือไม่ นายพรานจึงบอกถึงเรื่องราวที่ได้ถวายเชือกหว่ายแก่พระยมทูตจึงให้ไปทางบุญกุศลที่ทำไว้ก่อนไปชดใช้บาป ให้เวลา 7 วัน นายพรานใช้เวลาทั้งหมดทำบุญขนทรายไปไว้ที่พระเกตุแก้วจุฬามณี เมื่อยมทูตตามมาเห็นนายพรานทำความดี จึงไม่พาลงไปใช้กรรมในนรก

เรื่องคนคิสิคุ้มครองเป็นเรื่องของไอ้กำพร้าว ขยันทำมาหากิน ประพฤติตนเป็นคนซื่อสัตย์ ด้วยความขยันหมั่นเพียร ทำให้ไอ้กำพร้าวได้แต่งงานกับหญิงคนหนึ่ง ทั้งสองช่วยกันทำมาหากินอย่างซื่อสัตย์ สุจริต วันหนึ่งไอ้กำพร้าวเข้าป่าพบทองคำเป็นจำนวนมาก จึงนำทองคำมาขายแลกเป็นเงิน มีฐานะร่ำรวยขึ้นมาก และปลูกบ้านให้พ่อแม่ของภรรยาอยู่อย่างมีความสุข (ดังตัวอย่างในข้อ 1.5.2)

เรื่องสองผัวเมีย

.....มีวันหนึ่งก่อนไปใส่บาต ก่อนมีมหาเถรมาบิณฑบาต มาอยู่ที่ข้างโขงบ้าน
หุงข้าวสุกพอดี มหาเถรก็ยืนอยู่นั่นอยู่ ลูกก็เล่นอยู่กับหมูส้มบ้าน ก่อนจะมา
กินข้าวตวย ก่อนตั้งป่าได้กินสักเม็ด ที่นี้อย่างใดมหาเถรเนี่ยจะแบ่งสามป้อ
ลูกไว้ก่อนหยังไค้รู้ ก่อนเถยหว่า ขดเอาไปหมด ขดไปตาดึงหมดใส่บาตร
มหาเถรเอ้อ เอ๊ย ตานข้าวมหาเถรก็มีอันนิสงส์ ขอจะไปก้านไปอชาก ขอห่อ
มาโศคมาผาย ขอห่อข้าวต้มเล่าเต็มล่องเนื้อ ตกนอนหลับ ได้แหมคืนดกวัน
ผูกขึ้นไปผ่อล่องข้าว ข้าวสาลีข้าวโศคเต็มปัดละ....

สามีภรรยาคนหนึ่งมีฐานะยากจน มีอาชีพทำไร่ไถนาแต่ไม่พอกิน ต้องออกไปรับจ้างทำงานเพื่อ
หารายได้ วันหนึ่งในขณะที่ภรรยาอยู่บ้านมีพระภิกษุรูปหนึ่งมาบิณฑบาต นางจึงนำข้าวที่หุงเตรียมไว้ใส่
บาตร จนหมดเมื่อสามีกลับมาหิวข้าว นางจึงบอกว่าตัดบาตรให้พระไปจนหมดแล้ว สามีจึงให้ไปดูใน
ครัวเพื่อว่าจะมีเศษข้าวเหลือ ปรากฏว่ามีข้าวเต็มหม้อเหมือนเดิม และวันรุ่งขึ้นเมื่อทั้งสองออกไปทำไร่ไถ
นา ก็ปรากฏว่ามีข้าวเต็มยุ้งฉาง

เรื่องไอ้ตาบอดกับไอ้ขาเป๋

.....ไอ้ตาบอดโดนเมฆมันไล่ห่อไป ไปเจอใส่ป่าขอขอ เขานั่งอยู่
ฮิมตาง ก่อนบอกว่า เขาเป็นเพื่อนกันเนาะ บ่าขาขอเป็นตาห่อบ่าตาบอด
กำหอบกำวยไปตวยกัน ปะบ่าหยังกำเอาหมดเนื้อ ปะดีเป็นเพื่อนมันกำ
บ่าเอา บ่าได้ขอมันกำบ่าเอา ที่นี้บ่าก่อนบ่าได้ใส่ตา บ่าตาบอดตาก่อหอย
บ่าตาบอดกำก่องพิตลงใส่ป่าขาขอ บ่าขาขอกำตะแข็ง แข็งกำดี โอ้กำ
นี้สบายแล้วหอบเงินค่าเข้าบ้านเข้าเมือง บ่าสองคนนี่จิตใจดีมีศีลธรรม
ก่อนเลยได้เสวยสุข

ชายตาบอดคนหนึ่งถูกเมียไล่ออกจากบ้านไปพบไอ้ขาเป๋ ทั้งสองจึงชวนกันทำมาหากิน โดยเก็บ
ทุกสิ่งทุกอย่างที่พระหว่างทาง เพื่อจะนำไปขายแต่ทั้งสองจะไม่หยิบสิ่งที่มีเจ้าของ ทั้งสองเดินทางลึก
เข้าป่าไปเรื่อยๆ จนถึงเมืองยักษ์กำลังจะถูกยักษ์จับกิน แต่ชายพิการทั้ง 2 ขอ ทำแข่ง ถ้าแพ้จะยอมให้
ยักษ์กิน ถ้าชนะยักษ์ต้องให้เงินและทอง การแข่งขันอันดับแรกคือแข่งหนวดยาว ทั้งสองดึงหวายมาต่อที่
กลาง อันดับสองแข่งหัวใหญ่ ทั้งสองหยิบคราดออกมา ปรากฏว่าชายพิการชนะการแข่งขันได้เงินทองคำ

มากมาย เมื่อเดินทางกลับชายตามอดดูงูพันพิษใส่ ด้วยความตกใจเข้าไปถูกชายขาเป๋ จนกลายเป็นชาติชายตามอดดูงูพันพิษใส่ก็หายจากตาบอด เพราะผลของการทำความดี ไม่เอาของของคนอื่นนั่นเอง

นิทานชาวไทยของทั้ง 5 เรื่อง สะท้อนให้เห็นความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วอย่างชัดเจน

2.1.2 ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์เป็นความเชื่อซึ่งเกี่ยวเนื่องมาจากพุทธศาสนา และมีความเกี่ยวพันกับความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ที่กล่าวมาข้างต้นอย่างแยกไม่ออก คือ เชื่อว่าทำกรรมดีตายแล้วจะได้สวดยสุขบนสวรรค์ ถ้าทำกรรมชั่วต้องชดใช้กรรมเป็นต้น

ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ เป็นความเชื่อที่ฝังลึกอยู่ในความรู้สึกของคนไทยมาช้านาน หลักฐานชิ้นแรกที่เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งให้เห็นความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ในวรรณคดีไทย คือ เรื่องไตรภูมิพระร่วง พระราชนิพนธ์ของพระมหากษัตริย์ราชกาลไทย สมัยสุโขทัย นับเป็นหนังสือที่มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ให้ชาวพุทธเป็นอย่างมาก

นิทานชาวไทยของที่สะท้อนความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ คือเรื่องเฒ่าสามเมีย ชายชรา และภรรยา 3 คน ทำความดีในที่สุดเมื่อทั้ง 3 ตายไปก็ได้ไปเกิดบนสวรรค์ เป็นพระอินทร์และมเหสีของพระอินทร์ ดังรายละเอียดที่กล่าวมาข้างต้น

2.2 ความเชื่อเรื่องผี ผีสางเทวดา หมายถึง สิ่งลึกลับที่มองไม่เห็นตัวแต่เราถือหรือเข้าใจว่ามีฤทธิ์และอำนาจอยู่เหนือคน อาจให้ดีหรือให้ร้าย คือให้คุณและให้โทษแก่เราได้ (เสฐียรโกเศศ 2515 : 307) นิทานชาวไทยของที่สะท้อนความเชื่อในเรื่องผีได้แก่

เรื่องผีตามอย

.....ตะวันแดงกำได้ขึ้นแสงฟืนต้นไม้ดังโปด ปัด ปัด เขากำเสาะหากำบ่าหัน ผีตำมอยอยู่ในถ้ำ กิ่งแดงกะอานกำมีดฟ้ามีดฝนลมมาน้ำหนองเขากำรู้ว่ามิโชค กำเลขขอสุมาอุ้กับผีเป็นเห่ออุ้กับผี ผู้น้อยขอสุมาควรจะกำนี้เตียงปามาเอาแหมซ้ำ กำอายุมาปล่อยมาฟืนต้นนี้ บ่ออุ้แล้วแสงฟืน ไม้ กำคักคินสูง ได้หลังฝนกำอ้อยแล้ว

ชาย 7 คนเข้าป่าเพื่อจะนำมาสสร้างบ้าน ใช้เวลาตัดไม้หลายวัน พวกเขาจึงต้องค้างในป่า ตกคึกของคืนวันแรก ทั้ง 7 ต้องประสบกับพายุร้าย ฝนตก ฟ้าคะนอง ได้ยินเสียงตัดไม้ดัง โป๊ก โป๊ก ตลอดทั้งคืน ชายทั้ง 7 จึงนึกไว้ว่ายังไม่กล้าทำพิธีขออนุญาตตัดไม้ วันรุ่งขึ้นจึงทำพิธีขอขมาบอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทางในป่าคืนต่อๆ มาเสียงคนตัดไม้พายุฝนฟ้าคะนองก็หายไป

2.3 ความเชื่อในเรื่องความฝัน ความเชื่อในเรื่องความฝันของคนไทยมีมาช้านานแล้ว เชื่อว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในความฝัน จะมีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่าความฝันของคนเราจะเกิดขึ้นเพราะสาเหตุต่างๆ โดยแยกความฝันเป็น 4 ประการคือ บुरพนิมิต (ฝันบอกกลาง) จิตนิวรณ์ (ฝันเพราะใจกังวล) เทพสังหรมณ์ (ฝันด้วยเทวดาบันดาล) และธาตุโขป (ฝันเพราะธาตุในกายวิปริต) (ล้อม เเพ็งแก้ว 2533:117)

นิทานชาวไทยของที่สะท้อนความเชื่อในเรื่องความฝัน ได้แก่เรื่อง ไขฟ้า เป็นความฝันประเภทบुरพนิมิต เป็นฝันบอกกลางว่าจะได้สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีค่า

เรื่องไขฟ้า

.....เอาไขไปไว้ตีหั้น แล้วว่าเอาปากไขจิ้นตางบนแล้วก่อหว้า เออเอาตั้งไว้นี้ ถ้ามีโจกมีลาภบ่ค่าดี ขอเห้อมีอันโผด แต่ข้าได้ทำความดีไว้ตั้งสัจจะอธิษฐานแล้วกำไปนอนหลับ กังคินฝันว่าดาวลูกหนึ่งยอดลงมากางเฮิน ตกใส่เฮิน เฮินแตก เฮินแหลกหมด เอ กำมาตอกตกใจ เฮินถูก่าหลังหน้อย ดาวชำมาถูกใส่แตกแหลกหมด จะไปอยู่ที่ใด.....

ชายยากจนคนหนึ่งเป็นลูกกำพร้า ซาดิก่อนเคยมีเชื้อสายเป็นกษัตริย์ ชายยากจนมีอาชีพขอทานเลี้ยงชีวิต ตกคึกคืนหนึ่งชายยากจนฝันว่า มีดวงดาวดวงหนึ่งตกบนหลังคานบ้านได้รับความเสียหาย เมื่อตกใจตื่นตอนเช้าออกไปดูนอกบ้าน พบไขวิเศษมีรัศมีสวยงาม ชายยากจนไม่สามารถออกไปได้จึงอธิษฐานว่าถ้าไขใบนี้เป็นของตน ก็ขอให้สามารถยกออกมาได้ ก็ปรากฏว่าชายยากจนสามารถยกได้จึงนำมาเก็บไว้ที่กระท่อม ไขใบนั้นเป็นไขที่พระอินทร์เนรมิตลงมาให้ชายยากจน เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล วันต่อมานางไขฟ้าออกมาจากไขใบนั้น ปิดกวาดกระท่อมช่วยหุงหาอาหาร ชายยากจนสงสัยว่าใครมาช่วย ทำความสะอาดบ้านจึงคอยแอบดู เห็นนางไขฟ้าจึงหุบไขแตก นางไขฟ้าซึ่งพระอินทร์เนรมิตลงมาช่วยได้ช่วยเหลือชายยากจนหลายประการ เช่น เมื่อพระยาเจ้าเมืองท้าสู้วัว ชนไก่ นางไขฟ้าก็ช่วยเหลือจน

ชายยากจนชนะพระยาเจ้าเมือง จนชายยากจนได้แต่งงานกับนางไขฟ้า และปกครองบ้านเมืองแทนพระยาเจ้าเมืองต่อไป

2.4 ความเชื่อในเรื่องของวิเศษ ของวิเศษเป็นสิ่งที่มีความลึกลับพิเศษในตัวเองบางอย่างก็สามารถบันดาลสิ่งต่างๆ ได้ตามที่ปรารถนา ของวิเศษที่ปรากฏในนิทานชาวไทยของส่วนมากตัวละครที่เป็นคนยากจนหรือคนพิการ จะได้เป็นเจ้าของของวิเศษ และของวิเศษนั้นจะช่วยสร้างฐานะให้ตัวละครดังกล่าว นิทานชาวไทยของที่สะท้อนความเชื่อเรื่องของวิเศษได้แก่

เรื่องแมงสีหูห้าตา

มีชายตุ๊กตะคนหนึ่ง คือหมายเดิมผู้ตักไร่ยากเย็นเข็ญใจ ได้รับคำสั่งจากป้อว่า หากป้อตายลงไปแล้ว เหน่ลูกเอาเจ๊กมัดกะโหลกโหว่ไปลากจูงไปตามตาง หากทว่ากะโหลกโหว่ป้อไปติดตีไค เหน่ลูกตักบ่วงไว้ตีกะโหลก เมื่อทำตามคำสั่ง ป้อก่อนได้มีแมงสีหูห้าตาดูดบ่วง เมื่อได้แมงสีหูห้าตาแล้วก่อนเอามาเล่นไว้ แมงโตวเน้อออกมาเป็นทองคำ เยี่ยวเป็นเงิน.....

ชายยากจนคนหนึ่งได้รับคำสั่งจากพ่อว่า หากพ่อตายไปให้เอาเชือกมัดหัวกะโหลก ลากจูงไปตามตาง ถ้ากะโหลกติดอยู่ที่ไคให้ทำดาข่าข่มกะโหลกไว้ เมื่อพ่อตายชายยากจนจึง ทำตามคำสั่ง มีแมงสีหูห้าตาดูดบ่วง แมงสีหูห้าตาเป็นแมงวิเศษอุจจระเป็นทองคำ ปีสสาวะเป็นเงิน วันหนึ่งพระยาเจ้าเมืองอยากหาควาให้ลูกสาวปาวประกาศว่า ถ้าใครสามารถทำสะพาน ทองคำ สะพานเงินเข้าไปถึงประสาทของเจ้าเมืองได้จะยกลูกสาวให้ชายยากจนใช้อุจจระ ปีสสาวะ ของแมงสีหูห้าตาทำสะพานได้สำเร็จ พระยาเจ้าเมืองจึงยกลูกสาวให้ชายยากจน

เรื่องไอ้ขี้หูคุด

.....ที่วันนี้มันไปฝันไรมันจะไปใส่ข้าวโชนะกำ ใส่บาได้ บานตั้งไปฝันแล้วกินข้างาย ลองไปฝ่อ โหเก้าไม้เตมันลุกขึ้นมาหมินเก่าหมดไปฝันแหม่มเก่าลุกขึ้นมาหมินเก่าแถม ที่นี้ตลกแถมวันมันไปฝันแล้วก่อไปฝ่อปูดโด้พระยาโงเข้ามา ที่นี้มันมีก่องตีบตีตั้งโมงโมง อันเก้าไม้มันเก่าลุกขึ้นมา จะเอาองตีบตีอะหยังเก่าได้หมด ตีเอาจ้าง เอาม้า เอาโงเอาควาย ได้หมด.....

ชายคนหนึ่งเป็นโรคผิวหนัง ถูกคนรังเกียจโดยเจ้าเมืองไล่ออกจากเมือง ไปทำสวน ทำไร่ทำป่า ด้วยความอดทนและขยันขันแข็ง วันหนึ่งไอ้ขี้หูตแอบดูโนไร้ เห็นพระยางูตีกลองทำให้ต้นไม้ที่ตายเกิด ปาฏิหาริย์งอกขึ้นมาใหม่ กลองนี้เป็นกลองวิเศษสามารถเนรมิตของได้ทุกอย่าง ไอ้ขี้หูตีกลอง อธิษฐาน ขอเงินทอง ช้างม้าวัวควายจนร่ำรวย พระยาเจ้าเมืองเห็นไอ้ขี้หูตร่ำรวยขึ้น จึงไม่รังเกียจให้ทหารออกมา เชิญไปเป็นลูกเขย

ของวิเศษในนิทานบางเรื่องเป็นสิ่งที่ช่วยให้ตัวละครเอก ซึ่งเป็นกษัตริย์หรือเป็นผู้มีบุญญาธิการ ได้พบตัวละครเอกฝ่ายหญิง ซึ่งพลัดพรากจากกันได้แก่

เรื่องพระสุธน

....ก่อนตวยไปมันมีแม่น้ำอยู่ แม่น้ำมันมีปืด เอาะหยั่งจ่อมลงไป
 ก่อแหลกหมดคนนะ ทีนี้บอกกว่า แถมว่าก่อนไปถึงป่าไม้ป่าเล็กเล็กหนา
 ก่อมีนกตัวหนึ่งมาหยามเอา เอาเข้าหลายคอยห่อเอาผ้ากำฟ้าหุ้มไว้
 จึงมันจะแผนนางมโนราห์ เจ้าสุธนมันก่ไปถึงป่า ไปแผนตีป่าไม้หั้น
 มันก่หว่าพระฤๅษีกอดแหวนกับผ้ากำฟ้าห่อ บอกว่ากอนปะตีไหนก่
 ห่อ เอาผ้ากำฟ้าหุ้มเนื้อ

นางมโนราห์เป็นครั้งคนครึ่งนก สามารถถอดปีกทอดหางกลายเป็นคนได้ พระสุธนซึ่งไปเรียน วิชากับฤๅษีเห็นกึ่งนี้รักพากลับบ้านเมืองด้วย เมื่อมาถึงบ้านเมือง พ่อแม่พระสุธนรังเกียจหาว่าเป็น กาลกนิตต่อบ้านเมือง ให้เอนางไปบูชาไฟ โดยที่พระสุธนไม่รู้เรื่อง ก่อดถูกเผนางอ้อนวอนทวารขอ ปีกทอดหาง ทหารใจอ่อน นางจึงไล่ปีกไล่หางบินหนีไป เมื่อถึงอาศรมฤๅษีก่อนกลับบ้านเมืองนางมอบ แหวน 1 วง และผ้าวิเศษใช้ห่อตัวแล้วจะสามารถเดินทางกลับบ้านเมือง ของนางมโนราห์ได้ ต่อมาพระ สุธนตามหานาง เดินทางมาถึงอาศรมฤๅษี ฤๅษีมอบของ 2 อย่างให้ จนพระสุธนสามารถเดินทางตามหา นางมโนราห์ได้ในที่สุด

2.5 ความเชื่อในเรื่องพระอินทร์ คติความเชื่อเรื่องพระอินทร์นี้ ชาวล้านนาไทยเชื่อถือตาม แบบวัฒนธรรมอินเดียและทางพุทธศาสนา โดยเชื่อว่าพระอินทร์จะสอดส่องทิพย์เนตรดูความเป็นไปใน โลกมนุษย์อยู่เสมอ ถ้ากระทำความดีก็จะได้รับพรให้มีความสุขความเจริญพระอินทร์ทรงมีอุปนิสัย เมตตา คอยคุ้มครองผู้ประพฤติธรรม ทรงพาหนะคือช้างเอราวัณ อาวุธประจำพระองค์มีหลายอย่าง เช่น วชิระ พระขรรค์ ธนุ ตะบอง จักรและตรี

ไตรภูมิพระร่วง กล่าวถึงพระอินทร์ว่าเป็นเจ้าแห่งไตรตรึงษ์ ซึ่งตั้งอยู่บนยอดเขาพระสุเมรุ เป็นสวรรค์ทั้งดงาม ทรงเป็นเจ้าแห่งจตุโลกบาล ทรงมีบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ ซึ่งอ่อนนุ่มยิ่งนัก ถ้าผู้มีบุญได้รับความเดือดร้อน แทนนี้จะแข็งกระด้างไปทันที พระอินทร์จะมีบทบาทในการช่วยเหลือมนุษย์หรือผู้มีบุญญาธิการเสมอ (มณี พยอมยงค์ 2529 : 112 - 113)

พระอินทร์ในนิทานชาวไทยของส่วนใหญ่จะมีบทบาทในการช่วยเหลือตัวละครเอกที่มีบุญญาธิการ คนดี ชั่วสัตย์ หรือเป็นหน่อเชื้อกษัตริย์ที่มาจากในโลกมนุษย์ นิทานชาวไทยของที่สะท้อนความเชื่อเรื่องพระอินทร์ ได้แก่

เรื่องนางไข่ฟ้า

.....พระยาอินทร์มาโปรดคนตึก คนจัน คนดี ตามธรรมบ่าเก่า เป็นว่าหน่อพระโพธิสัตว์มาเกิดดีตึกตึกยาก เป็นคนดี บำมาสัตว์ ตัดชีวิต เป็นคนดีว่าชื่อสัตย์สุจริต ตกแดงนางก่อเข้าไปในป่า ได้สั่งจะอธิษฐานถึงเทวบุตร เทวดา พระยาอินทร์ พระยาพรหม ยมราช อาหยังก่อมาช่วยเหลือข้าน้อย ไก่ได้โง่สักโถว เอามาจันโง่เจ้าพระยา

พระอินทร์นมรมิตไข่ฟ้าจากสวรรค์ลงมาช่วยชายยากจน ปิดกวาดเข็ดดูบ้าน ทำอาหารเตรียมไว้ให้ชายยากจน เพราะในชาติก่อนชายยากจนเป็นเชื้อสายของกษัตริย์ที่มีบุญญาธิการ จนเมื่อพระยาเจ้าเมืองเห็นนางไข่ฟ้าและอยากได้นางมาเป็นมเหสี จันต้องทำชายยากจนจนว้าว พระอินทร์ก็มีบทบาทในการช่วยเหลือ โดยนมรมิตเสื่อคัวหนึ่งให้กลายเป็นวัว กัดวัวของเจ้าเมืองตาย และเมื่อพระยาเจ้าเมืองทำชายยากจนจนไก่ พระอินทร์นมรมิตหินให้เป็นไก่ เมื่อมาชนกับไก่ของเจ้าเมือง ไก่ของเจ้าเมืองแพ้อีก จนในที่สุดเจ้าเมืองตาย ชาวบ้านจึงให้ชายยากจนครอง เมืองต่อไป

เรื่องโปราป่วนน้อย

.....พอดีมันฮ้อนดีนึ่งอย่างใดก่อบ่าฮู้ พระยาอินทร์ก่อส่องผู้สิ่งเห็นมาก่อหว่า เอ เด็กหมูนีมันมาคืดคืดๆ เป็นดีหว่าจะเป็นโตอย่างในชมพูทวีป นี ก่อเลขนมรมิตเป็นประสาทเป็นกำแปง คือเห่อเป็นเวียงจริงๆ.....

โปราเป็นลูกกำพร้ามีคนรับเลี้ยงเป็นลูก อบรมสั่งสอนกิริยามารยาท และเรื่องต่างๆ โปราเป็นเด็กที่มีความเฉลียวฉลาดกว่าเด็กคนอื่นๆ ในหมู่บ้านเดียวกัน เขาชวนเด็กๆ เล่นสร้างบ้านเมือง และกิน

อยู่หลับนอนอยู่ในนั้น กล่าวถึงพระอินทร์เห็นโปราเป็นเด็กที่มีบุญ ต่อไปจะได้เป็นใหญ่ในชมพูทวีป พระอินทร์จึงเนรมิตประสาธ บ้านเรือน กำแพงเมืองให้ เต็มๆ จึงไม่คิดกลับไปบ้านของตนอีก หากันอยู่ในเมืองที่พระอินทร์สร้าง

2.6 ความเชื่อในเรื่องยักษ์ ไทยเราคงได้รับอิทธิพลความเชื่อเรื่องยักษ์มาจากอินเดียเช่นเดียวกับเรื่องเทพเจ้า เพราะไม่เคยปรากฏว่ามียักษ์ตัวจริงเลย คงมีแต่ภาพวาดหลังภาพปั้นตามจินตนาการของคนสมัยก่อน โดยเชื่อว่ายักษ์ต้องมีรูปร่างกำยำใหญ่โต น่าเกลียดน่ากลัว คุร้าย มีฤทธิ์เดช และมีกำลังมาก ผมหยิกมีเขี้ยวงอกออกมานอกปาก ชอบกินคนเป็นอาหาร มักอยู่ในป่าลึก (มณี พยอมยงค์ 2536 : 115) นิทานชาวไทยของที่สะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องยักษ์ ได้แก่

เรื่องไอ้ตาบอดกับไอ้ขามปี

.....มันก่อนเข้าป่าไปตึกๆ ไปแถมศาลาโหลง ก้อยยังไปถึง
บ้านยักษ์แจ่งเลาะ และมายักษ์ก่อนมาปะสองตัวก่อนหว่า
"โอ้ อาหารกูมาแล้วลูนิ กินกินป่าสองตัวก่อนหว่า"
"โอ ไปฟังกินแต่เอ มาแข่งฤทธิ์กันก่อน ถ้ายักษ์ชนะ จะยอมเห่อกิน
ถ้ายักษ์ก้านยักษ์แป้ก่อนเอาเงินเอาคำให้เจ้าสองคน"

ไอ้ตาบอดชวนไอ้ขามปีเก็บของเพื่อนำไปขาย ทั้งสองเดินทางเข้าป่าลึกพบยักษ์ ยักษ์จะจับชายทั้งสองกิน แต่ทั้งสองทำยักษ์แข่งขัน ถ้ายักษ์ชนะจะให้กิน ถ้ายักษ์แพ้ต้องเอาเงินเอาทองให้ชายทั้งสอง

2.7 ความเชื่อเรื่องห้ามเผาศพในวันพระ ความเชื่อเรื่องการเผาศพนั้น ชาวล้านนาเชื่อว่าการนำศพไปเผาต้องเลือกวัน มีการห้ามไว้แต่โบราณว่า "วันเก้าก้องบตี เสียผี วันยี่ปตีเผาถ่าน" วันปลงศพคือวันที่นำศพไปฝังหรือไปเผาที่ป่าช้า สามารถหาได้จากตำรา โดยพระภิกษุหรืออาจารย์ที่วัดเป็นผู้หาให้ ซึ่งเขาไม่ให้ตรงกับวันพระหรือวันเก้าก้อง ออก 9 คำ แรม 9 คำ ที่เรียกว่า 8 บตีเข้า 9 บตีออก การที่นำศพไปเผาในวันต้องห้าม ชาวล้านนาเชื่อว่า ลูกหลานญาติมิตรที่อยู่ข้างหลังจะเดือดร้อน ไม่มี ความเจริญจะมีแต่ความวอดวาย (ศรีเลา เกษพรหม 2538 : 137)

นิทานชาวไทยของที่สะท้อนความเชื่อเรื่องการห้ามเผาศพในวันพระ ได้แก่

เรื่องวันแก้ก๋อง

....หมอฮับนังก่อฮับเอาไปป่าเจ้า มันก่อเอาไปวางเหมคน มันเหมิน
ก้นหมคนนังก่อเอาไปเหม จันเสี้ยวตั้งเจ็ดคนมันก่อหาว่า เท่อเอาไป
จันเสี้ยว ที่นี้มันก่อเอาไปจันเสี้ยวตั้งเจ็ดคน เออ พอดีวันนี้มีคนไปถ่ม
ถ่มเป็นว่า "วันแก้ก๋องบ่เสียสี่ วันยี่ป่าดีถ่มถ่ม"

หญิงสาวคนหนึ่งมีสามี 7 คน เป็นคนหัวล้านทั้งหมด วันหนึ่งสามีทั้ง 7 ของนางเสีย ชีวิตเพราะ
กินเห็ดพิษ เธอจึงจ้างให้คนเอาศพไปเผาซึ่งวันนั้นเป็นวันพระ เมื่อถึงป่าช้าพบคนกำลังสูมถ่ายตัวดำเดิน
ออกมา คนรับจ้างเผาศพคิดว่าเป็นศพชาย 1 ใน 7 คน เดินออกมาประกอบ กับความกลัวที่จะไม่ได้เงิน
จึงกระโดดปล้ำ ชายเผ่าถ่มหมดแรงตายไปทั้งคู่ แทนที่จะมีคนตายเพียง 7 ศพ กลับมี 9 ศพ เพราะทำ
พิธีเผาศพในวันต้องห้ามจึงเกิดเหตุภัยพิบัติ

3. ประเพณี ประเพณีหมายถึงความประเพณีที่ชนหมู่หนึ่ง อยู่ในที่แห่งหนึ่งถือเป็นแบบแผน
กันมาอย่างเดียวกัน และสืบต่อกันมานาน ถ้าใครในหมู่ประเพณีนอกแบบก็ผิดประเพณีหรือผิดจารีต
ประเพณี (เสฐียรโกเศศ 2516 : 37)

ประเพณีที่ปรากฏในนิทานชาวไทยของมีเพียงประเพณีเดียวคือประเพณีการแ้วสาว

ประเพณีการพบปะเพื่อสนทนาเกี่ยวกับอาหารสหรือเลือกคู่ ระหว่างหนุ่มสาวชาวชนบทใน
ล้านนา นับเป็นประเพณีที่งดงามอย่างหนึ่ง บิดามารดาควรเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้พบปะในกรอบ
แห่งประเพณี ซึ่งหนุ่มสาวก็จะมีโอกาสได้เลือกคู่ครองที่เหมาะสมกับตนอย่างแท้จริง

สังคมชนบทไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมหรือสังคมชาวนา ซึ่งได้แก่การประกอบอาชีพ
เกษตรกรรมเป็นหลักใหญ่ ดังนั้นโดยปกติในช่วงเวลากลางวันทั้งชายและหญิงจึงต้องออกไปทำไร่ทำนา
โอกาสที่หนุ่มสาวจะได้พบปะพูดคุยกันจึงมีน้อย ช่วงเวลาที่เหมาะสมจึงเป็นเวลากลางคืน
ประเพณีของชาวไทยแต่โบราณ ลูกผู้หญิงต้องอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน ในขณะที่ฝ่ายชายเป็นฝ่ายไปมา
หาสุ่ คังมีคำพังเพยของชาวบ้านล้านนาแต่โบราณกล่าวว่า "ลูกแม่หญิงหมาเห่าบ้านเรา ลูกพ่อชายหมา
เห่าบ้านเป็น" (มีลูกผู้หญิงหมาเห่าบ้านเรา มีลูกผู้ชายหมาเห่าบ้านเขา)

คำพังเพยนี้แสดงถึงประเพณีการแ้วสาวและวิถีชีวิตของชาวล้านนาในอดีต กล่าวคือชาว

ชนบทจะนิยมเลี้ยงสุนัขไว้เฝ้าบ้าน เมื่อมีแขกมาเยือนสุนัขก็ยอมเห่าบ้านไหนมีลูกสาว ถ้ามีชายหนุ่มมา "เฒ่า" คือมาเที่ยวหาอยู่เสมอ จึงทำให้สุนัขเห่าบ่อยๆ ส่วนบ้านไหนมีลูกชาย โอกาสที่สุนัขจะเห่าแขกผู้มาเยือนก็ยอมมีน้อยกว่า เนื่องจากผู้ชายมักไปเฒ่าบ้านอื่น

การเฒ่าสาวของชายหนุ่มในล้านนาเริ่มในเวลาค่ำ หลังจากประกอบภาระงานต่างๆ และรับประทานอาหารเย็นเสร็จเรียบร้อยแล้ว ชายหนุ่มหรือคนโสดก็จะไปหาสาวคนรักและมีการเกี่ยวพาราสีกัน (ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล 2527 : 10 -11)

นิทานชาวไทยของที่สะท้อนประเพณีการเฒ่าสาว ได้แก่

เรื่องชายหนุ่มกับหญิงสาว

.....สมัยตะกอน บ่าวกับสาวไปเฒ่าหากัน ค่ำมา มาเฒ่าหากันก่อน
มานั่งเฝ้ากัน.....

ชายหนุ่มคนหนึ่งมาบ้านหญิงสาวคนรักในตอนกลางคืน เพื่อประกาศตัวเป็นเพื่อนชาย ของหญิงสาวคนนี้ และเป็นการป้องกันชายหนุ่มบ้านอื่นมาเกี่ยวพาราสี ในขณะที่คุยกันอยู่นั้น หญิงสาวต้องการผายลมจึงวิ่งไปผายลมที่โถงกระเทียมในห้องครัวเกิดเสียงดัง จึงโทษพ่อแม่เป็นการแก้แค้นว่าตนเองไม่ได้ทำ

4. ค่านิยม ค่านิยมคือสิ่งที่กลุ่มชนในสังคมหนึ่งเห็นว่ามีค่าควรแก่การรักษา ซึ่งอาจจะไม่ใช่สิ่งที่ดีที่สุดก็ได้ ค่านิยมเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมของคนให้เป็นไปตามความนิยมนั้น (กุหลาบ บัลลิตะมาส 2523 : 38)

สารานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา กล่าวถึง วิธีสังเกตค่านิยมของสังคม สังเกตได้หลายทางคือ

1. ดูจากสิ่งที่คนในสังคมนั้นเลือกใช้ในชีวิตประจำวัน คือดูว่าโดยทั่วๆ ไปคนในสังคมนั้นเลือกทำอะไร เชื้ออะไร และเลือกไปทางไหน
2. ดูทิศทางของความสนใจ คือดูว่าโดยทั่วๆ ไปคนในสังคมนั้นสนใจอะไร ในทางไหน หรือสนใจทำอะไรในชีวิตสังคมส่วนใหญ่ ชีวิตการงาน ชีวิตครอบครัว หรือแม้แต่ชีวิตส่วนตัว
3. ดูจากคำพูดที่แสดงออกโดยทั่วๆ ไป คนเรามักพูดว่า สิ่งนั้นดี สิ่งนั้นไม่ดี ประพฤติอย่างนั้นดี อย่างนั้นไม่ดี เป็นต้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะเป็นเครื่องสะท้อนถึงความปรารถนาของสังคมนั้น
4. ดูจากคำพูดที่ใช้สรรหามา สังเกตจากคำพูดและแนวความคิดบางอย่าง ซึ่งทำให้คู่สนทนา

พอใจ หรือโกรธจนเห็นได้ชัด คำพูดที่ได้กลับไปกลับมาเป็นแนวทางที่ช่วยให้เราทราบค่านิยมของสังคม นั้นได้บ้าง

5. ดูจากความคิด การเขียน คนเรามากแสดงออกในหลักการ อุดมการณ์ แนวความคิด ความฝัน และรสนิยมของตนเอง ประปรายออกมากับความคิด การเขียนเสมอ (ไพบูลย์ ช่างเขียน 2515:24)

การศึกษาค่านิยมจากนิทานชาวไทยของ ได้ใช้หลักเกณฑ์ดังกล่าว มาประกอบการพิจารณาเนื้อ เรื่อง เหตุการณ์ บทสนทนา ตลอดจนพฤติกรรมของตัวละคร เพื่อวิเคราะห์และสรุปให้เห็นลักษณะ ค่านิยมของชาวไทยของดังนี้

4.1 ค่านิยมเกี่ยวกับคู่ครองของกษัตริย์ นิทานชาวไทยของสะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับคู่ครอง ของกษัตริย์ว่า ต้องเป็นหญิงที่หน้าตาสวยงามฉลาด โดยไม่ได้กล่าวถึงคุณสมบัติอื่นๆ ที่ควรจะมี การที่ กษัตริย์มักจะเลือกคู่ครองที่มีคุณสมบัติในเรื่องความงาม ความฉลาด และต้องอาศัยความสามารถจึงจะ ได้นางมา อาจเป็นเพราะต้องการแสดงให้เห็นบุญญาธิการของกษัตริย์หรือเจ้าเมืองพระองค์นั้น นิทาน ชาวไทยของที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับคู่ครองของกษัตริย์ได้แก่

เรื่องไข่มุก

.....ถูกขอห่อเสนาอำมาตย์ เอาราชรถไปตัวเอานางไข่มุกมา
เอามาห่อเจ้าพระยาคุณ ปือพะยอมเมิ่งนั่นก่อนว่า
"โอ งามแต้งามหว่า งามมะน้อยหมิ่นผูกปัดเสลา ใส่องดีเอา
ผ่อเอาตั้ง งามงามแอ้วแล้ว ไสเมตงแนวเล่งเล็ก เม่อโตวกายบ่ามี
หมากเม็ด มีผมตั้งนิลเหมือนข้อม แขนก้อสาย แอวกันอ่อนค้อน
คิ้วก้อคมเกี้ยว ไวว่องฉลาดเฉลียว....."

พระอินทร์เนรมิตนางไข่มุกให้ชายชาวกจน ความงามของนางไข่มุก เลื่องลือไปถึง เจ้าเมือง เจ้า เมืองให้เสนาอำมาตย์เชิญนางไข่มุกเข้าเมือง ก็เกิดความหลงใหลในความงาม พยายามทุกวิถีทางที่จะได้ นางไข่มุกมาเป็นมเหสี

เรื่องตำนานนางแก้ว

.....พอตีวันหนึ่งเมื่อนายพรานหันแล้ว ก่อมมาบอกชาวตางเวียง
 หว่ายว่า บ่าแควเน่มีนางงามคนหนึ่ง งามนักกำบังเกิดบนดอยอีสุย
 เนียบงามรูปร่างสวยงาม เหมาะจะเป็นมเหสีของมหากษัตริย์ ที่นี้
 พระยาจันท์ก่อนออกว่าอันก่อนดี.....

พระยาจันท์เจ้าเมืองหวายคิดอยากให้ลูกชายอภิเษกสมรส โดยหานางทั่วเมืองลำพูนก็หาไม่ได้
 วันหนึ่งนายพานออกไปล่าสัตว์ เดินทางไปถึงอาศรมฤๅษีพบนางแก้วที่ฤๅษีเลี้ยงดู มีรูปร่างงดงามสง่า
 เหมาะสมจะเป็นมเหสีของกษัตริย์ นายพรานจึงเข้าเมืองไปบอกแก่พระยาจันท์ ก่อนจะยกนางแก้วให้
 พระยาจันท์ต้องแสดงความสามารถโดยการวิ่งแข่งขึ้นดอย พระยาเจ้าเมืองคนอื่นๆ และในที่สุดพระยา
 จันท์ก็ได้รับชัยชนะ ได้นางแก้วพากันกลับบ้านเมือง

4.2 ค่านิยมในการเลือกคู่ครองของหญิงสาว เมื่อหญิงสาวคนใดมีอายุพอที่จะออกเรือน
 แต่งงานได้แล้วก็ต้องหาคู่ครอง ลักษณะนิสัยของคู่ครองที่ต้องหยิบยกมาพิจารณาก่อน ประเด็นอื่นคือ
 เรื่องความขยันขันแข็งในการทำงาน พ่อแม่สอนลูกสาวเกี่ยวกับการเลือกคู่ครองว่าไม่ให้ถือรูปร่าง
 หน้าตาหรือฐานะเป็นสิ่งสำคัญ แต่ให้ถือเอาความขยันขันแข็งในการทำงาน โดยดูได้จากมือหยาบกร้าน
 หรือดูเตาไฟในบ้าน เหตุที่ชาวบ้านให้ความสำคัญแก่ความขยันขันแข็งของฝ่ายชายมากกว่าองค์ประกอบ
 อื่น น่าจะเนื่องมาจากชาวชนบทส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม คนที่ขยันขันแข็งมีแรง
 หักร้างฉางพงทำไร่ทำนา อาจจะประกอบอาชีพสร้างฐานะได้เร็ว

นิทานชาวไทยของที่สะท้อนค่านิยม ในการเลือกคู่ครองของหญิงสาวได้แก่

เรื่องตาบอดน้ำใส

ยังมีแม่กับลูกเขยอยู่บ้านหนึ่ง ตำบลหั้น ครั้นมันไปเอ๋วหาสาวยังบ้าน
 เควกันั้นนั่นนะ มันไคได้แฟนไปเอ๋วเมคืน ชวนไปจะอันเนาะ ไปได้อันแสง
 แม่กับสาวู้กันว่า "อีนาย อีนาย ก่อนไคได้แฟน เอ๋อเลิกเอาตัวตีเมอจาย"
 ทีนี้บีกไปบ้านก่อนไปเนื้อข้าวเหนียว เอาตามือตามเอเสร็จแล้วก่อนไปเอ๋วหา
 สาวคนนั้น ทีนี้ไปชมพ่อมือ มีอิมันจาแม่ก่อนเอ๋อว่า ถ้ามีอิมันจากก่อนเอาเดอะ

ครอบครัวหนึ่งมีแม่กับลูกชายอาศัยอยู่ด้วยกัน ลูกชายเป็นคนพิการตาบอดทั้งสองข้าง วันหนึ่ง

ชายตาบอดเดินเข้าไปในหมู่บ้าน ได้ยินแม่อบรมลูกสาวว่า ถ้าอยากเลือกคู่ครอง ควรเลือกคนที่มือสาก เพราะเขาจะเป็นคนขยัน ชายตาบอดกลับบ้านรีบเอาข้าวเหนียวมาต้มมือแล้วปล่อยให้แห้งไปเองทำให้มือสาก ตกกลางคืนจึงไปเที่ยวบ้านสาว แม่จึงบอกให้หญิงสาวคลำมือ ปรากฏว่ามือสาก จึงเลือกชายตาบอด เป็นคู่ครอง

เรื่องคนตีสีฝุ่นครอง

.....ก่อนขึ้นไปบ้านหลังใด ก้อบอกเป็นว่า ขอเก่าต่างตัวไปหน่อย
แล้วกันเข้าถึงเต้าไฟแล้ว เอามือยู่ก้อนเส้า ก้อนเส้านั้นเย็น แล้ว
เอามือลูบกำเต้าไฟ เต้าไฟนั้นอุ่นๆ เท่อเอาคนนั้นเตอะเป็นสามี

ครอบครัวหนึ่งมีสามีภรรยา และลูกสาว เมื่อลูกสาวอายุ 25 ปี สมควรมีครอบครัว พ่อแม่ก็สอนลูกในการเลือกคู่ครองว่า ให้เดินทางไปตามบ้านชายหนุ่ม ให้ไปจับก้อนเส้ากับขี้เถ้ากลางไฟ ถ้าจับก้อนเส้าเย็นขี้เถ้าอุ่น ให้เลือกคนนั้นเป็นคู่ครอง หญิงสาวเดินทางไปตามบ้านชายหนุ่มจำนวนมาก ก็ไม่ได้จนเดินทางมาถึงบ้านของชายกำพร้าว จับคู่อ้อนเส้าเย็น ขี้เถ้าอุ่นตามคำสั่งสอนของพ่อ จึงอยู่กินกับชายกำพร้าว ซึ่งเป็นคนขยันทำมาหากิน เข้าป่าหาหน่อไม้เห็ดมาแลกข้าว ทั้งสองช่วยทำมาหากินอย่างขยันขันแข็ง ในที่สุดชายกำพร้าวพบทองคำจำนวนมากภายในป่า กลายเป็นร่ำรวยในที่สุด

4.3 คำนิยามเกี่ยวกับคนโกหก ชาวไทยของมีคำนิยามในเรื่องคนโกหกปลิ้นปล้อนว่า ไม่ควรคบ เพราะอาจจะก่อความเดือดร้อนให้ตนได้ยิ่งกว่าคนขี้ขโมย หรือคนขี้เกียจนิทานชาวไทยของที่สะท้อนคำนิยามเกี่ยวกับคนโกหกปลิ้นปล้อนได้แก่

เรื่องคนขี้ขโมย คนขี้หลับ คนกะล่อน

.....พอดีก้อถามว่าเป็นไผ มาจากตีไหนดมันก้อแนะนำว่า คนเน่ก้อขี้ลัก
คนเน่ก้อขี้หลับ คนเน่ก้อสัพปะหรี พรานเอาคนตึงสามไปขายเท่อพระยา
เจ้ามิง เป็นก้อเอา 2 คน เป็นเอาคนขี้ลักก้อกับคนขี้หลับ คนตีสัพปะหรีนั้น
บ่าเอา ที่นี้ก้อนายพรานไปไหนดก้อไปด้วย วันนึ่งนายพรานคิดอุบายโดย
บอกหว่า "เสาะจะจวนไปก้า" มันก้อขึ้นแพไปนายพรานก้ออยู่แพเท่อไหลไป

ครอบครัวหนึ่งมีพี่น้อง 3 คน คนหนึ่งชอบขโมย คนที่สองชอบหลับ คนที่สามชอบโกหก ทั้ง 3 เป็นกาลกิณีกับบ้านเมือง พระยาเจ้าเมืองคิดจะนำคนทั้ง 3 ไปขาย โดยให้ชาย 3 คนลงแพล่องไปตามแม่

น้ำ มหาสมุทร นายพรานคนหนึ่งมาพบชายทั้งสองจึงนำชายทั้งสองไปขายให้ พระยาเจ้าเมืองอีกเมืองหนึ่ง พระยาเจ้าเมืองซื้อไว้ 2 คน คือคนซึบโมยกับคนซึบลับ ไม่เอาคนโกหกปลิ้นปล้อน คนโกหกจึงติดตามนายพรานไป นายพรานจึงปลดปล่อยคนโกหกปลิ้นปล้อนไป ชายโกหกลอยไปพบพระยาหงส์ พระยาหงส์สองศั้วเมียช่วยเหลือ ชายโกหกแทนที่จะสำนึกบุญคุณ กลับจะสวนลามหงส์ตัวเมีย หงส์จึงหุบปีกทำให้ชายโกหกตกน้ำตาย ต่อมามีนายพรานเก็บกะโหลกของชายโกหกได้ กะโหลกนี้เป็นกะโหลกพิเศษ สั่งให้หัวเราะร้องไห้หรือร้องเพลงได้ นายพรานจึงคิดจะนำกะโหลกไปให้พระยาเจ้าเมืองเพื่อแลกเงินทอง โดยบอกเจ้าเมืองถึงคุณสมบัติพิเศษของหัวกะโหลกนี้ พระยาเจ้าเมืองตั้งเงื่อนไขว่า ถ้าหัวกะโหลกไม่ทำตามคำสั่ง นายพรานจะถูกเจ้าเมืองเขี่ยน 32 แฉ่ ซึ่งนายพรานก็ตกลง เมื่ออยู่ต่อหน้าเจ้าเมือง หัวกะโหลกไม่ยอมทำตามคำสั่ง ผลที่สุดนายพรานถูกทำโทษและโยนกะโหลกทิ้งลงน้ำไป

4.4 คำนิยามเกี่ยวกับความฉลาด คนฉลาดมักจะได้รับยกย่องในสังคมให้มีสถานะภาพที่เหนือกว่าคนอื่น เช่น ได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำในสังคม เพราะคนในสังคมเชื่อว่า คนฉลาดสามารถแก้ปัญหาและนำสังคมให้อยู่รอดและพัฒนาไปได้อย่างราบรื่น นิทานชาวไทยของที่สะท้อนคำนิยามเกี่ยวกับความฉลาดได้แก่

เรื่องโปราป่วน้อย

เจ้าโปรา บ่าตัวนี้มีไม้ที่อยู่ท่อนหนึ่งตัวโตตัวเก๋าตั้งปาย มีไม้ 2 โต ตัวโตเป็นแม่ตัวโตเป็นลูก มีนางอยู่ 2 นาง ตัวโตเป็นแม่เป็นลูก เออละ บ่าตัวมาถึงเวลาแล้วเนี่ยะ ดีฮ้างขึ้นมาเพื่อนางดีเก่า เวลาตอนแล้วฮ้าง ข้าวมาเพื่อนาง และฮ้างข้าวมาเพื่อนาง แม่มันจ้อน ตัวนั้นเป็นแม่ มัน ก่อจำไว้ ไผบ่อฮู้ไผกบ่าได้บอกมัน เอ้าเวลานี้ไม้ตีมัดไว้ตีหั้นยังบ่าได้ กินน้ำ ปล่อยมันไปกินน้ำ แม่มันกินก่อน เอ้าไม้นี้ทอดลงน้ำ ตางเก้าจะ จมน้ำก่อน เพราะหวัดตั้งเก้ามันหนัก มันเมะมันจะบ่กินน้ำก่อนแม่ แม่มันจะกินก่อนคนเสาก่อหมิ่นกินจะกินข้าวก่ห่อแม่กินก่อน

โปราซึ่งเป็นเด็กกำพร้ามีคนขอไปเลี้ยง มีแววจฉลาดเฉลียวและเป็นผู้นำ โปราชวนเพื่อนเด็กๆ สร้างบ้านเมืองอยู่อาศัย ต่อมาพระอินทร์เห็นว่าโปราจะได้เป็นใหญ่จึงเนรมิตปราสาท บ้านเมือง กำแพงเมือง เป็นบ้านเมืองจริงๆ ให้โปรา เด็กๆ จึงเข้ามาอยู่ในบ้านเมืองที่พระอินทร์สร้าง ไม่กลับไปบ้านเมืองของตนและให้โปราซึ่งมีความเฉลียวฉลาดเป็นเจ้าเมือง ต่อมามีเจ้าเมืองหนึ่งต้องการทดสอบภูมิปัญญาของหัวเมืองต่างๆ โดยให้ทหารไปเชิญเจ้าเมือง ยกเว้นเมืองของโปราเพราะเห็นเป็นเด็ก จึง

ให้ทหารเด็กไปเชิญแต่โปราไม่มา บรรดาเจ้าเมืองต่างๆ ไม่สามารถตอบปัญหา 3 ข้อ ของเจ้าเมืองได้ จนในที่สุดพระยาเจ้าเมืองต้องให้ทหารเสนา อำมาตย์เชิญโปรามาตอบคำถาม คำถามแรก นำไม้ท่อนหนึ่ง มีขนาดเท่ากันตั้งแต่โคนถึงปลาย ถามว่าด้านใดเป็นโคนด้านใดเป็นปลาย ข้อสอง นำไม้ที่มีลักษณะเหมือนกัน 2 ตัว ถามว่าตัวใดเป็นแม่ ตัวใดเป็นลูก ข้อสาม นำผู้หญิงสองคนมีลักษณะหน้าตาเหมือนกัน ถามว่า คนใดเป็นแม่คนใดเป็นลูก โปราอาศัยความฉลาดตอบคำถามทั้ง 3 ข้อถูกต้องคือข้อหนึ่ง ให้นำไม้นั้นวางลงในน้ำ ด้านที่จมเป็นโคน ส่วนคำถามที่สองให้นำข้าวปลาอาหารมาให้มันและคนกิน ตัวที่เป็นแม่จะกินก่อน

นิทานชาวไทยของบางเรื่องจะสะท้อนค่านิยมในเรื่องความเฉลียวฉลาด ในลักษณะที่ว่าคนฉลาด จะใช้ความฉลาดของตนตัดดวงเอาผลประโยชน์โดยคนที่มีความสติปัญญาดีน้อยกว่า จะเป็นฝ่ายถูกเอาเปรียบได้แก่

เรื่องชายสองคนไปขุดอัน

มีชายสองคนขุดอันได้สามโตว ที่เนเอามาป็นกันเนเป็นถึงวัน ป็นกันจะเห่อกำบ่าดี กันบ่าโตวหนึ่งเอาสอง บ่าแถมโตวหนึ่งกำได้โตว เดวกันบ่าโตวหนึ่งเอาสอง บ่าแถมโตวหนึ่งกำเอาสอง เดวกันไปมา เออกำนี้เฮาจะป็นเห่อ เฮ่าคิงเฮาโตวเน บ่าแก้วเฮาโตวเน กำเนได้ คนละโตว

มีชาย 2 คน ขุดอันได้ 3 ตัว ไม่สามารถตกลงแบ่งกันได้ลงตัว เลียงกันไปมา ปรากฏว่ามีชายอีกคนหนึ่งมาเป็นผู้ตัดสินให้ โดยแบ่งให้ชายทั้ง 2 ไปคนละ 1 ตัว เหลืออีก 1 ตัว คนที่ตัดสินจะเอาเอง ชาย 2 คนพอใจในคำตัดสิน เพราะได้อันคนละ 1 ตัวเท่ากัน

4.5 ค่านิยมเกี่ยวกับวาจาที่ไพเราะหรือปียววาจา ปียววาจาคือวาจาอันเป็นที่รัก ได้แก่การกล่าววาจาที่ไพเราะอ่อนหวาน ผู้มีวาจาไพเราะจะทำให้ผู้อื่นเกิดความเอ็นดู รักใคร่ และคำพูดที่ไพเราะจะนำแต่สิ่งที่ดีงามมาสู่ผู้พูดเสมอ นิทานชาวไทยของที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับวาจาที่ไพเราะได้แก่

เรื่องปียววาจา

.....แสงเดือนก่อกว่า "บ่าเกยจ่างจุ ขมุนายห้าง ซี้จั้งงาขาว
ไบสิปไบขาว เต้มกระเป่าเสื่อ เต้มกระเป่าเสื่อ"

มิ่งว่าจางใจอันน้อย ว่าเพ่อกุฟังแถมกำละ มั่นก่อว่า
 "บ่แยกช่างจุมุนายห้าง จี่จ้างงาขาว ไบสิบใบขาว เต็มกระเป่าเสื้อ"
 ปัดโถ กำนั้นขมก่อก่ได้เป็นนายห้างแล้วอิ ควักกระเป่าออกมาจักไปขาว
 ขว้างโปะ
 "เฮ้ออันน้อยมิ่งบ่ต้องทอน เหาล้วยมาหวิเคว ป่ละ"
 ก่อเลยก่ล้วยเป็นขายหวิสองบาท แสงเดินได้หวิ ชาวบาท

แสงเดือนเป็นหญิงสาวที่พูดจาไพเราะ แสงเดือนมีอาชีพค้าขาย วันหนึ่งมีขมเข้ามาถามซื้อ
 ก่ล้วยกับแสงเดือน แสงเดือนบอกราคาว่าหวิละ 2 บาท ขมหัวว่าแพง แต่เมื่อแสงเดือนใช้วาจาที่
 สุภาพ อ่อนน้อมยกยอขม ขมรู้สึกอึ้งอับใจ จึงซื้อด้วยของแสงเดือน 1 หวีในราคา 20 บาท วัน
 ต่อมาแสงเดือนหาบของไปขายในหมู่บ้าน พบคนสานตะกร้า แสงเดือนกล่าวชื่นชมความสามารถของ
 คนสานตะกร้าว่าสานได้สวยงาม ฝีมือดี แสงเดือนขอซื้อตะกร้า แต่พ่รุ้งนี้จะมาเอา คนสานตะกร้า
 ถูกใจคำพูดที่ไพเราะของแสงเดือน จึงยกตะกร้าให้ฟรีๆ 2 ใบ วันต่อมาแสงเดือนหาบของไปขาย พบคน
 ทำกระบวยตักน้ำ แสงเดือนกล่าวชื่นชมกระบวยที่ขายคนนั้นทำว่ามีความงดงามมาก ขายทำกระบวยตัก
 น้ำจึงมอบกระบวยให้แสงเดือน 2 ใบ เมื่อแสงเดือนกลับมาบ้าน พ่อถามว่าได้สิ่งของมากมายมาจากที่
 ไต แสงเดือนบอกพ่อว่าได้พูดชมเชยคนทำตะกร้า กับคนทำกระบวยเขาจึงให้มา พ่อของแสงเดือนจึงขอ
 ให้แสงเดือนรักษาคำพูดที่ดิงามต่อไป

4.6 ค่านิยมเกี่ยวกับการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สังคมชาวไทยของเป็นสังคมชนบทที่ชาวบ้านมี
 ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ คอยช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เมื่อมิตรเกิดความเดือดร้อน นิทาน
 ชาวไทยของที่สะท้อนค่านิยมในเรื่องการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ได้แก่

เรื่องกระต่ายกับฮั่น กระต่ายกับฮั่นเป็นเพื่อนกัน เมื่อฮั่นถูกนายพรานจับได้ กระต่ายก็
 วิ่งออกมาล่อนายพราน จนฮั่นหนีออกมาได้ในที่สุด (ดังตัวอย่างข้อ 1.5.5)

เรื่องช่างกับนกไส้

มีจ้างสาวกับนกไส้ นกไส้ไปไข่แล้วก่อนนกไส้กล่าว
 "ป้อจ้างบ่ดีไปย่ำลูกข้าเจ้า ข้าเจ้ามีลูกอยู่ 2 โต้ว"
 จ้างกำบ่าฟัง จ้างนั้นกำไปย่ำลูกนกไส้ ตายมุดดิน
 นก "เอ จ้างนี้ขอกำบ่าฟัง" กำไปเซาะหาเป็นฝูงกำได้

แมงนูนโทวเขียว ก้นกำเป็นสหาย สามสหายเปิดปากกัน
 ก้าวาเออจะฆ่าจิ้งก่าได้ ก่ากำไปสับตาจิ้ง แมงนูนเขียว
 ไชยงใส่จิ้ง จิ้งก่าฆ่าหน้าอัสองเออะ อะหยังก่าฆ่าได้กิน
 งมม สวมสวม จิ้งคอมลง ผอมลงก่าด่าไป

ช่างกับนกใส่อาศัยอยู่ใกล้กัน นกใส่ขอร้องช่างไม่ให้เหยียบลูกของตน ช่างไม่ฟังเหยียบลูกนก
 ไข่ตายไป 2 ตัว นกใส่ตัดสินใจไปหาเพื่อนคือแมลงวันคือกา ทาวิธีฆ่าช่าง กาจึงไปจิกตาช่าง แมลงวัน
 ไปไขใส่ตาช่าง จนช่างตาบอดไม่สามารถหาอาหารกินได้ และตายในที่สุด

4.7 คำนิยามเกี่ยวกับความขยันหมั่นเพียร คนขยันจะได้รับการยกย่องจากสังคม และมี
 โอกาสสร้างฐานะให้ร่ำรวยเป็นปึกแผ่นได้ ในทางตรงกันข้าม ถ้าไม่รู้จักรักษาหากิน ชีวิตจะจมดิ่งสู่
 ความหายนะในที่สุด นิทานที่สะท้อนคำนิยามในเรื่องความขยันหมั่นเพียร ได้แก่

เรื่องเจ้าลำพูนตกยาก มีพี่น้องสองคน มีเชื้อสายเจ้าเมืองลำพูน พี่ชายบวชเรียนและศึกษา
 ทำเกษตรกรรม และค้าขายจนมีฐานะมั่นคง น้องชายเรียนจบเช่นกันแต่ไม่สนใจทำงาน น้องชายได้แต่ง
 งานกับคนร่ำรวย แต่เขาใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย จนทรัพย์สินสมบัติหมด ต้องมาขออาศัยพี่ชายอยู่ด้วย แต่เขายังไม่
 ทำตัวดีขึ้น จึงถูกพี่ชายไล่ออกจากบ้านและเสียชีวิตในที่สุด

นิทานชาวไทยของบางเรื่องใช้ตัวละครที่เป็นสัตว์ เพื่อชี้ให้เห็นว่าถ้าขาดความขยันหมั่นเพียร
 ย่อมถูกรังเกียจจากสังคม ได้แก่

เรื่องนกมีหูหนูมีปีก

.....หนูตั้งหลายพอถึงเวลานัด มันก่ามาจ่วยกันทำ สัตว์ดีมาอยู่ใหม่
 นี้มันมีมันเกยมีนิสัยดีซี้ค้ำนมาก่อนจึงบ่าทำ หนูนกตั้งหลายก่าจ่วยกันแบ่ง
 ยังสัตว์ดีว่าดีไปขออยู่โดยนี้ มันก่ามีนิสัยเกาดีซี้ค้ำน เขาเปบเป็นมันก่าบ่า
 เย นกก่าปากัน ไล่จิกไล่ตีมันก่าบินหนีไป ที่นี้มันไปพักอยู่ตนเดว มันก่า
 ลังเลว่าเฮาจะอยู่กับไผดีนา ไปหาหนูเหมกา บงทีหนูจะให้อยู่กับหนู ก่าจะ
 ได้อยู่กับหนูก่าเลยไปหาหนู หนูก่าบ่ายอมฮับหนูบ่าเอา ก่อเลยไปอยู่กับนก
 นกก่าบ่าเอา.....

สัตว์ตัวหนึ่งมีนิสัยขี้เกียจ วันหนึ่งฝนตกหนักหาที่อยู่ไม่ได้ จึงไปขออาศัยอยู่กับหนู หัวหน้าที่ของหนูเห็นว่ามีความรักใหม่จึงคิดจะขยับขยายที่อยู่ พวกบริวารเห็นด้วย แต่สัตว์ขี้เกียจตัวนั้น ไม่ยอมช่วย บอกว่าตนเองไม่ใช่หนูแต่เป็นนก หัวหน้าที่หนูและบริวารจึงจับไล่ให้ไปอยู่ที่อื่น จึงหนีไปอยู่กับนก วันหนึ่งหัวหน้านกปรึกษาพวกบริวารว่าจะซ่อมแซมรัง วันรุ่งขึ้นนกทุกตัวช่วยกัน แต่สัตว์ขี้เกียจตัวนั้นไม่ช่วย โดยให้เหตุผลว่าตนไม่ใช่นก พวกนกจึงไล่จิกเป็นการลงโทษและไล่ออกจากรัง สัตว์ขี้เกียจจึงถูกสาปว่า ไม่ให้อยู่อย่างนกและหนู จึงเป็นตำนานของสัตว์ชนิดหนึ่งที่ขี้เกียจ เวลานอนจะห้อยหัวลง สัตว์ขี้เกียจตัวนั้นคือค้างคาว

จากการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหานิทานชาวไทยของ พบว่านอกจากนิทานชาวไทยของจะสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ในด้านอาชีพ ระบบครอบครัว การคมนาคมขนส่ง บ้านพักอาศัย และการอบรมสั่งสอนแล้ว นิทานชาวไทยของยังสะท้อนความเชื่อทางด้านพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ ความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อเรื่องของวิเศษ ตลอดจนค่านิยมในด้านต่างๆ รวมทั้งสะท้อนประเพณีบางอย่างเช่น ประเพณีการอ้วก ซึ่งประเพณีของชาวล้านนา รวมทั้งชาวไทยอีกด้วย